

EDUSKA

Wydawnictwo Młoda Polska

TYGODNIK

Nr. 6 13.10.2014 r.

LITERATURA

SZTUKA PISANIA

GRAMATYKA

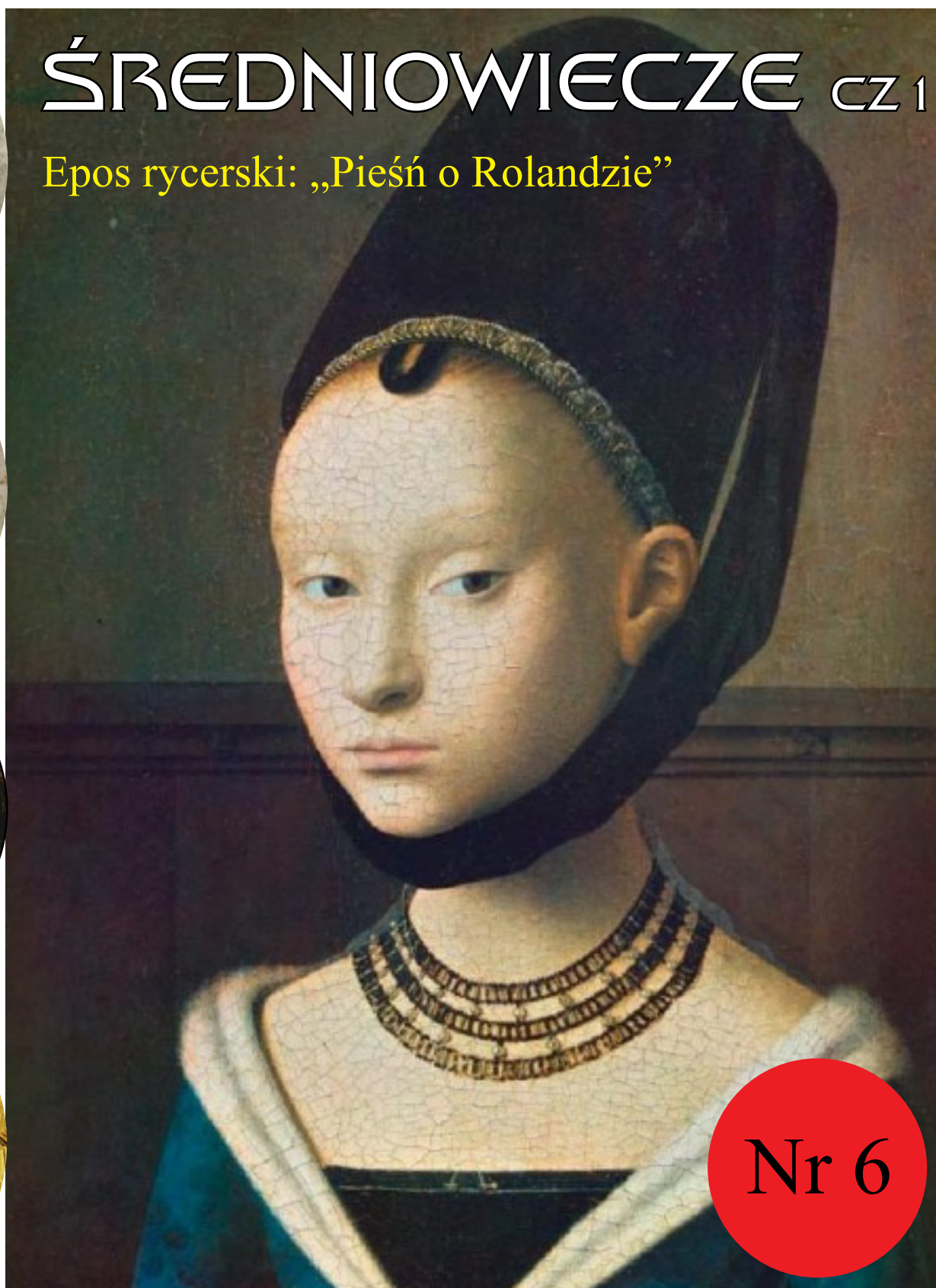
HISTORIA

WOS

ŚREDNIOWIECZE CZ 1

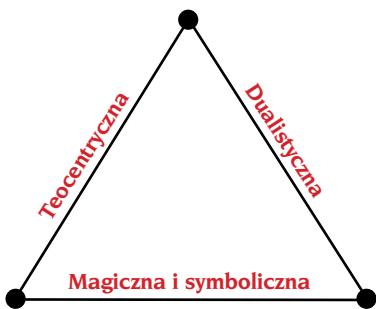
Epos rycerski: „Pieśń o Rolandzie”

Nr 6

ŚREDNIOWIECZE – MAPA MYŚLI

TRÓJKĄT CECH EPOKI

CECHY EPOKI

- Teocentryzm
- Uniwersalizm
- Anonimowość
- Dualizm świata
- Scholastyka

Teocentryzm

- Na szczycie wartości plasuje się Bóg.
- Bóg w centrum – jako najwyższa władza, najwyższa wartość, ośrodek wszelkich działań.

Dualizm

- Świat jest podwójny, wartości rozkładają się biegunowo. Nie ma barw pośrednich.
- dobro – zło
 - byt duchowy – byt ziemski
 - niebo – piekło
 - nagroda – kara
 - cnota – grzech
 - jasność – ciemność

Magia i symbolika

- Zamiłowanie do liczb, znaków i symboli.
- Używa się talizmanów, zaklęć i sztuk magicznych.
- **Mistycyzm epoki**; wiara w możliwość w kontakcie z Bogiem.

SYMBOLE – ZNAKI

- **KRZYŻ** – znak teocentrycznego światopoglądu, religijności, wielkiego wpływu Kościoła na politykę.
- **MIECZ** – pierwszorzędne znaczenie stanu rycerskiego; średniowiecze epoką wojen.
- **TIARA** – potrójna korona papieża, to znak władzy duchowej – podległości Europy Watykanowi.
- **KORONA** – symbol władzy świeckiej; ustrojem politycznym państw tego okresu jest monarchia, na której czele stoi król lub cesarz.

FILOZOFIA

ŚWIĘTY AUGUSTYN

Biskup Hippony dokonał adaptacji idei Platona i Plotyna do wymogów chrześcijaństwa – Plotynowski Absolut zastąpił Bogiem. Głosił, że wiarę można uzyskać jedynie przez nagłe oświecenie (iluminację), dzięki łasce Bożej.

ŚWIĘTY TOMASZ

Zaadaptował do potrzeb chrześcijaństwa doktrynę Arystotelesa. Podobnie jak filozof grecki głosił harmonijność i hierarchiczność świata doskonale urządzonego przez Boga. Twierdził, że wiarę można zyskać na drodze rozumowej – przedstawił pięć rozumowych dowodów na istnienie Boga.

ŚWIĘTY FRANCISZEK

Głosi ideał łagodności i życiowej radości. Twierdzi, że w każdej ziemskiej rzeczy można dostrzec przejawy Boga, w związku z czym należy zadowalać się i cieszyć małym.

Ascetyzm

To nie tyle filozofia, ile postawa życiowa. Zakłada, że jedynym celem życia na ziemi jest zbliżenie się do Boga. W związku z tym należy zabić w sobie wszystko, co ziemskie i cielesne, i poddawać się rozmaitym umartwieniom.

EUROPA BYŁA WÓWCZAS

OWŁADNIĘTA OBSESJĄ ŚMIERCI

W późnym średniowieczu modny stał się w sztuce i literaturze motyw **danse macabre**, czyli obłędnego tańca śmierci, która powołuje wszystkie stany.

RELIGIJNA, WALECZNA, ROZRYWKOWA

Cechy te – jak się okazuje – nie muszą się wykluczać. Być może najwięcej wątpliwości wzbudza ludyczny (zabawowy) wymiar epoki. A jednak! Dowodem – turnieje rycerskie, miłosna liryka trubadurów oraz obecność błaznów, muzykantów, działalność wędrownych aktorów.

SIŁNE ZHIERARCHIZOWANA

Struktura społeczeństwa średniowiecznego (feudalnego) – to system lenny, czyli łańcuch lenników i wasali, a także podział na stany: szlachecki, duchowny, mieszczański, chłopski.

LUDZIE – SYMBOLE

Karol Wielki (742–814)

Pochodzący z dynastii Karolingów król Franków, który stał się symbolem potężnego, wielkiego władcy – właśnie od jego imienia pochodzi nie tylko polskie słowo „król”. Stworzył wielkie państwo, powiększając znacznie jego powierzchnię, zwłaszcza na wschodzie i południu, a także umacniając jego polityczną i religijną jedność. Karol Wielki dbał o uporządkowanie prawodawstwa. Opiekował się także nauką i kulturą. Okres jego rządów nazywa się nawet renesansem karolińskim.

Joanna d’Arc (ok. 1412–1431)

Córka ubogiego chłopca, która zaczęła „słyszeć wewnętrzne głosy”, dziś bohaterka narodowa Francji. Jej pojawienie się zmieniło losy wojny stuletniej: dziewczyna na czele niewielkiej armii uwolniła w 1429 roku Orlean – stąd jej przydomek Dziewica Orleańska – a później nakłoniła Karola VIII do koronacji. Wydana Anglikom została oskarżona o czary (za... chodzenie w męskim ubraniu) i spalona na stosie. W 1920 roku kanonizowana.

TENDENCJE, MOTYWY, TEMATY

Franciszkanizm – często pojawia się w literaturze późniejszej, np. w poezji Staffa, Kasprowicza, a współcześnie księdza Jana Twardowskiego. Pamiętaj, że św. Franciszek jest patronem ekologów!

Poezja prowansalska – poezja miłosna tworzona w XI–XIII w. przez wędrownych śpiewaków (trubadurów). Narodziła się na południu Francji – tworzona była w języku zwany prowansalskim. Poezja prowansalska mówiła przede wszystkim o miłości, była pełna wdzięku i „dworności”: poeta opiewał piękno i cnoty damy. Za sprawą poetów włoskich (m.in. Petrarki) ten wzorec liryki miłosnej rozpowszechnił się w poezji europejskiej.

Biblia pauperum (z łac. Biblia ubogich) – służyła ubogim duchem, czyli analfabetom, jako namiastka *Pisma Świętego*; tekst ograniczano w niej do minimum, zamiast słów były obrazki.

Deesis – motyw plastyczny wywodzący się z kultury bizantyjskiej; przedstawia trzy postacie: w centrum Chrystusa – Sędziego, po jego bokach Jana Chrzciciela i Matkę Boską ukazanych w tzw. pozach wstawienniczych, np. na klęczkach (są pośrednikami między Bogiem a ludźmi).

Pieta – dzieło pokazujące Matkę Boską trzymającą na kolanach zwłoki Chrystusa.

Stabat Mater Dolorosa... (*Stala Matka Bolesciwa...*) – tak brzmi początek znanej pieśni Jacopona da Todi z XIII w., mówiącej o Maryi stojącej pod krzyżem; utwór stał się inspiracją dla wielu średniowiecznych (i nie tylko) dzieł literackich, plastycznych, muzycznych.

Danse macabre – taniec śmierci. To charakterystyczny motyw sztuki i literatury późnego średniowiecza. Malowali go artyści, opiewali pisarze. Śmierć zaprasza do tańca wszystkich od królów po kmotków, zrównuje stany, nasmiewa się z ziemskich wartości. Początkowo postać śmierci pokazywano jako rozkładające się zwłoki, potem jako szkielet z kosą w rękach. Motyw utrwalano na malowidłach ściennych. Jest to jedna z najtrwalszych antropomorfizacji (upostaciowań) średniowiecza. Podstawową cechą śmierci w średniowiecznym ujęciu jest jej egalitaryzm, czyli fakt, iż zrównuje stany i dotyczy wszystkich bez względu na majątek, płeć, urodę. Villon obrazowo przedstawia przemijanie, przez słynną metaforę śniegu i refleksję nad znikającą z wiekiem urodą kobiet.

DZIEŁA EPICKIE ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY

Epos rycerski:

- *Pieśń o Rolandzie* (cykl karoliński)
- *Pieśń o Cydzie*
- Cykl arturiański (*O królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu*)
- *Słowo o wyprawie Igora*
- *Dzieje Tristana i Izoldy*

Poemat:

- *Powieść o Róży*
- *Wielki testament* Villona

Hagiografia:

- Żywoty świętych zebrane w dziele pt. *Złota legenda* Jakuba da Voragine

Opowieść ramowa:

- *Opowieści kanterberyjskie* Chaucera

WAŻNY BOHATER

Everyman, czyli człowiek-każdy, reprezentant wszystkich ludzi. Bohater popularnego moralitetu. Everyman spotykał na swojej drodze alegorie – uosobione cnoty lub grzechy, na przykład Czystość, Męstwo, Chciwość. Alegorie toczyły spór o duszę człowieka, zaś droga Everymana symbolizowała uniwersalny los ludzki. Pozostał symbolem człowieka – każdego na zawsze.

DWA STYLE W ARCHITEKTURZE

ROMAŃSKI

Symbol wczesnego średniowiecza i panującego wówczas stylu romańskiego. Ciężka, warowna, bardziej przeznaczona do obrony niż do modlitwy. We wnętrzach budowli romańskich panuje półmrok. Niewiele elementów o charakterze zdobniczym – kolumny, płaskorzeźby, bogato dekorowane są jedynie portale. Nazwa od łacińskiego *romanus*, czyli rzymski, styl ten bowiem rozwinął się na terenach należących wcześniej do Cesarstwa Rzymskiego.

GOTYCKI

Styl osiągnął świetność w XIII wieku, zaś trwał w XIV i XV. Katedry gotyckie cechują smukłe linie budowli, strzelistość, lekkość: cienkie mury, liczne wieże, ostre łuki, wysokie okna z witrażami – światło wyznacznikiem piękna. Gotycki gmach jest także symbolem filozofii późnego średniowiecza – teocentryzmu, dążenia ku niemu, pochwały Boga. Nazwa: określenie wymyślone przez Giorgia Vasarię w XVI wieku i mające charakter negatywny: „gotycki” to typowy dla Gotów – a więc barbarzyński.

TEMATY:

- **miłość** – dworna miłość liryka miłosna
- trubadurzy
- truverzy
- skaldowie

- **śmierć** – danse macabre

- **pareneza** wzór władcy
- Karol Wielki
- król Artur
- król Marek

- **hagiografia** – ideał świętego epika rycerska
- Roland
- Lancelot
- Tristan

- **walka**

GATUNKI LITERACKIE

Dramat

- misteria
- moralitet
- dramat liturgiczny

Liryka

- liryka maryjna
- liryka miłosna (np. prowansalska poezja miłosna)
- wiersz średniowieczny

Epika

- epos rycerski
- gesta
- żywoty świętych
- kroniki
- kazania
- apokryfy

Uwaga!

Praktykowano także gatunki przejęte z antyku:

- pieśń,
- tragedię,
- dialog,
- satyrę,
- gesta (czyiny).

ŚREDNIOWIECZE

CZAS RYCERZY, MNICHÓW I WYPRAW KRZYŻOWYCH. TO BYŁO TAK DAWNO! INNA PRZESTRZEŃ, INNE MIASTA, INNE PANOWAŁY OBYCZAJE. CZY MOŻLIWE, BY ŚREDNIOWIECZE ZAISTNIAŁO NA EGZAMINIE GIMNAZJALNYM? JEŚLI TAK – TO PRZEDĘ WSZYSTKIM JAKO TEMAT KULTURY RYCERSKIEJ, WSPOMNIENIE EUROPY UNIWERSALNEJ I FEUDALNEJ. MATERIAŁ CIEKAWY, BO BYŁA TO EPOKA UROKLIWA, PEŁNA MAGII, WIARY W CUDA. UDUCHOWIONA, NIEZBYT UFAJĄCA ROZUMOWI LUDZKIEMU. RACZEJ BOGU I PRZEDĘ WSZYSTKIM BOGU.

Symbole epoki

KRZYŻ – znak teocentrycznego światopoglądu, religijności, wielkiego wpływu Kościoła na politykę.

TIARA – korona papieża, to znak władzy duchownej – podległości Europy Watykanowi.

KORONA – symbol władzy świeckiej; ustrojem politycznym państw tego okresu jest monarchia, na której czele stoi król lub cesarz.

MIECZ ma pierwszorzędne znaczenie dla stanu rycerskiego; średniowieczne epoką wojen.

CECHY ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY

UNIWERSALIZM

Co znaczy, że istniała pewna jednolitość kultury, filozofii, języka w różnych miejscach. Jednoczyła Europejczyków wiara i wspólna władza duchowna – papież władający w Państwie Kościelnym. Próbowano też ustanawiać wspólną władzę świecką poprzez wskrzeszenie cesarstwa w postaci Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego. Cesarz miał być zwierzchnikiem innych władców. Samodzielne państwa i poczucie tożsamości narodowej zaczęły krystalizować się z czasem.

Językiem jednoczącym mieszkańców kontynentu była łacina, którą się posługiwano np. przy tworzeniu dokumentów. W konsekwencji panował jednolity światopogląd, kultura oraz model nauczania.

Wspólny język, jedna władza kościelna, wspólna władza świecka – decydowały o uniwersalizmie Europy.

TEOCENTRYZM

To termin określający ówczesny system wartości. *Bóg* (theo) *w centrum* – jako najwyższa władza, najwyższa wartość, ośrodek wszelkich działań. Wg nauk św. Augustyna – jedynym celem życia człowieka jest dojście do Boga, byt doczesny ma wyłącznie przygotowywać do przyszłego życia.

DUALIZM ŚWIATA

To znaczy, że wartości i pojęcia dzielono na dwie, kontrastowe grupy. Każda rzecz ma byt ziemski (mało ważny) i duchowy (ideę) – ta jest prawdziwą wartością. Każdy czyn był dobry lub zły, człowieka czekało potępienie (piekło) lub zbawienie (niebo). Tak jak na Sądzie Ostatecznym jest strona potępionych i zbawionych, piekło i niebo, kara i nagroda, tak na ziemi funkcjonuje: zło i dobro, grzech i cnota, ciemność i jasność. Nie ma barw pośrednich. To „dwoistość” wartości wywodzi się z nauk Platona, a rozpropagował ją św. Augustyn.

MAGIA I TAJEMNICZOŚĆ ORAZ WIARA W ZNAKI, SYMBOLE I TAJEMNICE

Ludzie średniowiecza wyjaśniali sobie w ten sposób zagadki świata, wyroki boskie lub ubierali w symboliczne obrazy swoje uczucia, wyobrażenia, postawy. Głęboka była wiara w cuda, niezwykle moce przypisywano liczbom, znakom i symbolom. Używano talizmanów, zaklęć i sztuk magicznych. Wierzano w możliwość kontaktu z Bogiem – stąd mistycyzm epoki.

ANONIMOWOŚĆ AUTORÓW

Była zjawiskiem zgodnym z duchem epoki. Do rzeczywistości ziemskiej nie przykładano przecież wagi – zatem sława i zasługi twórcy nie były istotne, ważne było dzieło, a nie nazwisko autora.

DZIEDZICTWO EPOKI

ETOS RYCERSKI

Greckie *ethos*, czyli zwyczaj – to całość zasad uznawanych przez daną grupę społeczną, ideały, normy, wartości. Na etos rycerski składały się wszystkie cechy doskonałego rycerza, tradycje rycerstwa, postawy i sposób życia. Literackim owocem kultury stał się epos rycerski – średniowieczny gatunek epicki obejmujący utwory o rycerzach i ich bohaterskich czynach. Zwany też *chanson de geste* (pieśń o czynach).

Przykłady:

- *Pieśń o Rolandzie* (Francja),
- cykl *O królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu* (Anglia),
- *Pieśń o Cydzie* (Hiszpania),
- *Pieśń o Nibelungach* (Niemcy).

HAGIOGRAFIA

Dział literatury dotyczący opisów życia świętych, z którego wyrasta wzorzec osobowy świętego. Silny, ważny nurt literacki – wydał setki żywotów najrozmaitszych świętych. Najobszerniejszy i najważniejszy średniowieczny zbiór żywotów świętych – to *Złota legenda* z około 1255 roku. Napisany przez dominikanina najślawniejszy przedmiot licznych przeobrażeń i tłumaczeń, miał wpływ także na polską hagiografię. Najbardziej znany utwór polski – *Legenda o świętym Aleksym*; ważne są też *Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu*. Wartość propagowana – asceza jako droga do świętości.

LIRYKA MARYJNA

Silny nurt w kulturze epoki – Matka Boska jest szczególnie istotną postacią średniowiecznego życia religijnego. Jej pośrednictwo między ziemią a wysokościami urzekało ludzi epoki. Owoc – cały dział poezji średniowiecznej określany jako liryka maryjna. Należy do niej najstarszy hymn – *Bogurodzica* i zabytkowe *Żale Matki Boskiej pod krzyżem*. Uwaga – w polskiej kulturze kult Matki Boskiej nie wygasł ze średniowieczem, lecz okazał się szczególnie silny, np. w romantyzmie, także w XX wieku.

HISTORIOGRAFIA

To utrwalenie na piśmie wydarzeń historycznych. Owoc – kroniki, diariusze. Ludzie średniowiecza nie byli pierwsi – kroniki pisano już w antyku. Z tym, że średniowieczni twórcy czuli się nauczycielami, nie historykami. Nie dbali o daty, chronologię wydarzeń, nawet o ich prawdopodobieństwo. Fakty historyczne mieszały się w średniowiecznych kronikach z legendami, fantastycznymi opowieściami, opisaniami cudownych zdarzeń. Autorzy eksponują w swoich dziełach ludzkie postawy, na przykład dobrych władców czy szlachetnych rycerzy. Te mają zachęcać do naśladowania. Rzadziej pojawiają się przykłady negatywne, na przykład królów pełnych pychy i okrucieństwa – te mają ostrzegać.

START: IV/V WIEK

Data 476: Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego, który zapoczątkowuje epokę wieków średnich, a kończy starożytność.

WCZESNE ŚREDNIOWIECZE: V-IX

- Wędrowki ludów
- Rozwój państwa Karola Wielkiego

ROZKWIT: X-XIII

- Powstanie państw w Europie
- Idea zjednoczonej Europy Ottona III
- Wyprawy krzyżowe
- Konflikty cesarstwa z papieżem
- Powstaje święta inkwizycja
- Działają zakony: krzyżacki, templariuszy

SCHYLEK: XIV-XV

- Początki literatury narodowej
- Umacnianie się państw i władzy świeckiej
- Rozwój architektury gotyckiej
- Najazdy Tatarów na Europę
- Rozłam w Kościele katolickim

KONIEC:

Daty zamykające średniowiecze, a rozpoczynające renesans:

- **1450** – rok, w którym Gutenberg wynalazł druk.
- **1453** – rok upadku Konstantynopola, metropolii Zachodniego Cesarstwa.
- **1492** – rok odkrycia Ameryki przez Krzysztofa Kolumba.

Nazwa

Nazwa średniowiecze – ukuta została w XVI wieku. Otrzymała negatywny wymiar – wieki średnie to znaczy przeciętne, mało wartościowe, pomiędzy znakomitymi sąsiadami: antykiem i renesansem...

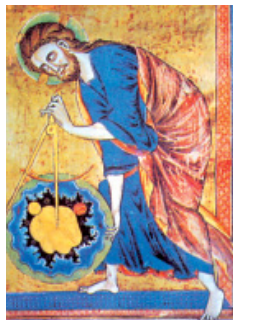
Średniowiecze trwa 10 stuleci. oznacza to, że jest bardzo różnicowana.

Koniec średniowiecza

We Włoszech zaczął następować najszybciej – bo już w XIV wieku. Włochy pierwsze odżyły się po tragedii epidemii czarnej śmierci (dżumy), która spustoszyła Europę. Ze względu na swoje położenie zaczęły korzystać ze skutków odkryć geograficznych. Rozwijał się handel, powstawały banki, nastąpiło ożywienie gospodarcze – a co za tym idzie: nowy światopogląd. W historii reszty Europy do średniowiecza wlicza się jeszcze wiek XV, a renesans obejmuje dopiero XVI w.

Bóg jako architekt wszechświata

TYPY BOHATERÓW – CZYLI WZORCE POSTAW

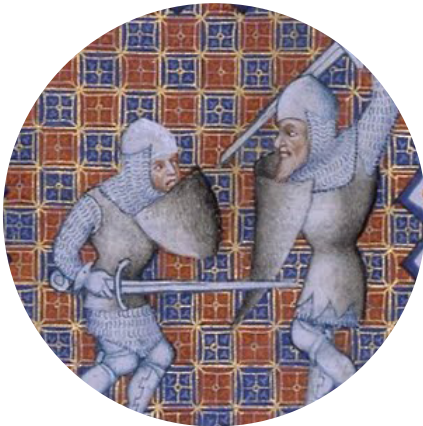
Uznawane wzorce parenetyczne (godne naśladowania postacie literatury pouczającej)
Na podstawie poznanej literatury średniowiecza możemy mówić o trzech wzorcach parenetycznych – czyli ideałach, wzorach do naśladowania propagowanych w tej epoce.

WŁADCA

- Przykład
- król Karol Wielki,
 - król Artur
 - Bolesław Chrobry
 - Bolesław Krzywousty

Cechy
Mądrość i duma, pobożność, miłosierdzie dla poddanych, sprawiedliwość, cechy rycerskie: więc i waleczność, honor, odwaga.

RYCERZ

- Przykład
- Roland, Lancelot, Tristan

Cechy
Męstwo, odwaga, honor, wierność kodeksowi rycerskiemu, poddanie się Bogu i władcy. Wierność danemu słowu i zasadom, przyjacielowi i damie swego serca. Pobożność, waleczność, mistrzostwo w rycerskim rzemiośle, szlachetność intencji, uczciwość w walce.

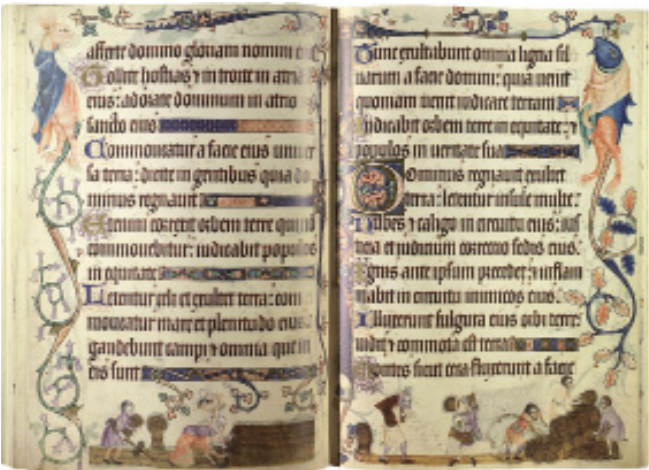
ŚWIĘTY

- Przykład
- święci Aleksy,
 - św. Szymon Słupnik
 - św. Jerzy walczący ze smokiem

Cechy
Pobożność, całkowite oddanie się Bogu, umartwianie ciała, śluby czystości, rezygnacja z dóbr doczesnego świata, ubóstwo, medytacja, często męczeństwo, a nawet śmierć za wiarę.

PARENEZA I LITERATURA PARENETYCZNA

Pareneza dosłownie oznacza pouczenie. Literatura parenetyczna to literatura propagująca wzory postępowania, ideały modne i uznawane w danej epoce. Z kolei tzw. wzorce parenetyczne to wzory osobowe, postacie godne naśladowania, skupiające cechy wzorowe, pożądane, idealne. Literatura średniowieczna zarysowuje portrety: idealnego władcy, rycerza i ascety. To utwory parenetyczne decydują o dydaktycznym charakterze epoki, lecz nie są charakterystyczne tylko dla epoki średniowiecza. W renesansie spotkamy następne wzorce: dworzanina, ziemianina, patrioty, późniejsze epoki także obfitują w dzieła pouczające odbiorcę, jak ma postępować.

LITERATURA ŚREDNIOWIECZA – CECHY

- **Dwutorowość** – podział na literaturę religijną i świecką.
- **Dydaktyczność** – jest po to, by pouczyć odbiorcę, dać mu wskazówki do życia i wzorce postępowania.
- **Alegoryczność i symboliczność** – świat według twórców epoki to pewnego rodzaju zbiór znaków dawanych przez Stwórcę.
- **Rękopiśmienność** – pisano ręcznie – na pergaminie w skryptoriach klasztorów. Druk wprowadził dopiero Jan Gutenberg, co otworzy nową epokę.
- **Dwujęzyczność** – z przewagą łaciny. Powstają też pierwsze utwory w językach narodowych.
- **Anonimowość** – autorzy piszą dla chwały Boga, nie dla swojej sławy.
- **Schematyczność** – służąca pouczeniu przez utarte wzory, powtarzanie.

FILOZOFIA EPOKI

Myśl epoki zdominowały dwa systemy – najpierw św. Augustyna, który przeszczepił na chrześcijański grunt idee Platona, potem św. Tomasza, który z kolei to samo uczynił z myślą Arystotelesa. Swoistą naukę wielkiej miłości głosił św. Franciszek z Asyżu. Nie stworzył, co prawda, systemu filozoficznego, ale funkcjonuje w naszej świadomości pełna pokory i zachwytu nad światem postawa franciszkańska.

ZAUWAŻ!

Średniowiecze wcale nie odwróciło się całkowicie od antyku, jak sugeruje to renesans, pragnący być jedynym odrodzeniem i spadkobiercą starożytności.

Arystoteles był prawdziwym autorytetem wieków średnich, a słowa Marka Aureliusza uznawano za zapowiedź przyjścia Chrystusa i interpretowano w duchu chrześcijańskim.

TABELA FILOZOFÓW ŚREDNIOWIECZNYCH

KTO	O CO CHODZI	KONSEKWENCJE
 Święty Augustyn filozofia dramatyczna	• Człowiek jest istotą rozdartą między tęsknotą za niebem a ziemskimi pokusami, pomiędzy aniołami a zwierzętami, stąd dramat. • Augustyn dokonuje połączenia myśli Platona z założeniami chrześcijaństwa – głosi platoński dualizm (każda rzecz ma postać duchową – ideę i postać materialną – cień idei). • Myśl o życiu przyszłym i Bogu (kontemplację) oraz miłość Boga uważał za jedyny istotny cel życia. <i>Pragnę poznać Boga i duszę... I nic więcej</i> – głosił.	Bardzo silny system filozoficzny, gruntujący teocentryczny światopogląd epoki. Przyczynił się do rozwoju hagiografii, podobnego postrzegania świata w epokach uduchowionych jak barok czy romantyzm, oraz popularności motywu vanitas (przemijania) w kulturze. Powraca w epokach uduchowionych.
 Święty Tomasz filozofia harmonijna	• Wszechświat ma harmonijną strukturę, w której każdy byt ma swoje miejsce w hierarchii (na drabinie bytów) – istnienie to drabina bytów; człowiek znajduje się na szczeblu niższym niż anioły, ale wyższym od reszty stworzeń. • Człowiek to swoisty mikrokosmos – odzwierciedlenie dzieła Boskiego. • Tomasz łączy myśl Arystotelesa z doktryną chrześcijańską. • Dostrzega potęgę rozumu ludzkiego twierdzi, że <i>rozum nie niszczy wiary, lecz ją udoskonala</i>. • Głosi, że człowiek jest istotą społeczną, a władza monarchy pochodzi od Boga.	Tomizm stał się podstawą wszelkich ideologii racjonalnych, odżywa w epokach takich jak renesans czy oświecenie, od niego wychodzą filozofowie wierzący w ludzki rozum jak choćby Kartezjusz, twórca racjonalizmu. Tomizm porządkuje świat, definiuje istnienie jako doskonałe dzieło Boskie – pozwoli to późniejszym pokoleniom godzić wiarę i religię z afirmacją życia. Echo tomizmu znajdziesz już w poezji Jana Kochanowskiego.
 Święty Franciszek filozofia miłości	• Franciszkanizm to filozofia wszechogarniającej miłości do świata i wszelkiego stworzenia jako dzieła Boskiego. • To umiłowanie także siebie – sprzeciw wobec ascetyzmu – umartwiania ciała. • Poczucie współistnienia ze światem natury – słynne kazania do ryb i ptaków, postrzeganie w każdym stworzeniu brata. • Idea ubóstwa jako wolności od pokus i lęków tego świata.	Franciszkanizm stał się nurtem w filozofii, ale i literaturze, powracającym w epokach późniejszych. Idea miłości, pochwały życia, zrozumienia słabości ludzkich musiała zyskać popularność. Franciszkanizm zaistniał też w poezji współczesnej (twórczość księdza Twardowskiego), powraca w klasycznych utworach chwalcących świat.

LUDZIE I ICH DZIEŁA

KTO ZAMIESZKIWAŁ ÓWCZESNĄ EUROPE? DAMY I RYCERZE, MNISI, MIESZCZANIE, CHŁOPI. ZAWITAĆ WARTO W PROGI RYCERSKIE. TU ZWRÓĆ UWAGĘ NA KULTURĘ RYCERSKĄ. ZASTANÓW SIĘ CO PRZEBRZMIAŁO A CO Z ÓWCZESNYCH WARTOŚCI WCIĄŻ CENIMY, CO NIE PRZEMINĘŁO Z WIATREM? O TO LUBIĄ PYTAĆ AUTORZY TESTÓW.

1. RYCERZE

1. SKĄD SIĘ BRALI RYCERZE?

Aby zostać rycerzem, trzeba było się urodzić w rodzie rycerskim. U zarania epoki bywało, że król nadawał herb i pasował na rycerzy mężów bardzo zasłużonych w walkach – później jednak coraz trudniej było uzyskać rycerskie przywileje.

2. GDZIE MIESZKALI RYCERZE?

W rodowych siedzibach, czyli zamkach – dziedziczyli je lub budowali, fundując z łupów wojennych. Kiedy nie wyruszyli na wyprawy – organizowali turnieje rycerskie, wiedli zamkowe życie, uczestniczyli w codziennych mszach, gospodarowali, umilając sobie dni występami trubadurów. Kiedy wyruszyli na wyprawy, domostwami zajmowały się rycerskie żony.

Jeśli w podróż – to konno, w zbroi tak ciężkiej, że lepiej nie spadać z konia, z całym rynsztunkiem i być może szarfą damy serca przypiętą do ramienia. Miecz, którym średniowieczny właściciel biegle władał – współczesny człowiek może ciągnąć, niektórzy siłacze potrafią podnieść. Jeśli rycerz akurat rezyduje w zamku, to być może ucztuje. Lubi dobrze zjeść głównie mięsowo i nade wszystko – słodczy. Od czystej wody i książek raczej stroni, ale ma inne zalety:

- • **jest pobożny** – w obronie wiary lub by ją krzewić, walczy i odda życie, na modły i msze przeznaczają dużą część dnia;
- • **jest wierny** – Bogu, swojemu władcy i damie swego serca;
- • **jest honorowy** – honor rycerski ceni ponad wszystko, hańby nie przeżyje bez zemsty (dlatego często się pojedykuje);
- • **jest odważny i waleczny**, dąży do mistrzostwa w swoim rzemiośle (perfekcja w walce);
- • **jest szlachetny**, prawdomówny, prawy w miłości i przyjaźni.

WAŻNE OBYCZAJE

- • **Ślubowanie** – to także zwyczaj rycerski. Rycerz składa ślub, iż nie będzie sypiał w łóżu w soboty albo nie będzie jadł mięs, dopóki nie zabije Saracena itp. Oczywiście musiał słowa dotrzymać. Często ślubował na włosy i brodę, że nie zetnie ich dopóki... Być może dlatego rycerz ówczesny bywał długowłosy. Ślubowanie utrwalił w literaturze Henryk Sienkiewicz w *Krzyżakach* – pamiętamy śluby Zbyszka z Bogdańca. Ślubowania bywały zresztą dziwaczne. Post wydaje się zrozumiałe, ale np. obietnica nierozbierania się lub noszenia obręczy na nogach, więzów pokutnych albo niepicia i niejedzenia na siedząco przez dziewięć lat – to już pachnie absurdem.
- • **Pasowanie na rycerza** – to uroczysta ceremonia przyjęcia młodzięcia w poczet rycerzy. Pasowanie – bo przypinano mu rycerski pas z metalowych ogniw, po czym uderzano płazem miecza w ramię.
- • **Herb i zawołanie** – nierozdzielnie związane z rycerskim stanem. Herb to dziedziczna oznaka przynależności do rodu, zawołanie zaś to okrzyk, hasło zwołujące do walki członków danego rodu.
- • **Turnieje** – przodkowie dzisiejszych zmagani sportowych, widowiskowe ćwiczenia i walki na oczach dworu (widzami były oczywiście damy).

Cztery zasady rycerza, wg trzynastowiecznego poematu:

- unikaj krzywoprzysięstwa i zdrady,
- czcij kobietę,
- codziennie bierz udział we mszy,
- pość w piątki.

CYKLE OPOWIEŚCI O RYCERZACH. ŚREDNIOWIECZNE OPOWIEŚCI O RYCERZACH UKŁADAJĄ SIĘ W DWA GŁÓWNE CYKLE:

CYKL ARTURIAŃSKI:

Opowieści o królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu

Król Artur (postać legendarna) panował zapewne około V lub VI wieku.

- **Osoby:** rycerze Lancelot, Gowen, Parsifal, królowa Ginewra, czarnoksiężnik Merlin.
- **Miejsce:** Bretania – kraj mityczny, prawdopodobnie leżący częściowo we Francji i Anglii.

Idea okrągłego stołu wywodzi się ze starego brytońskiego cyklu opowieści o królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu. Król Artur, który założył stolicę w mieście Camelot (dziś Winchester), nie chcąc wyróżnić żadnego ze swych wojowników, a przeciwnie – podkreślić ich równość, kazał zbudować okrągły stół. Przy takim stole miejsca są równoważne, choć rycerzy było aż 150. Możesz zostać zapytany o znaczenie symbolu jakim jest okrągły stół – przy nim wszyscy partnerzy traktowani są na równi, mają równe prawa.

CYKL KAROLIŃSKI

Chansons de geste (pieśni o czynach) – w tym *Pieśń o Rolandzie*

Król Karol Wielki panował w VIII wieku, został nawet cesarzem i założycielem dynastii Karolingów. Władał potężnym imperium w Europie, to dopiero jego synowie podzielili je na tereny dzisiejszej Francji, Niemiec i Włoch (mniej więcej).

- **Osoby:** Karol Wielki, Roland, Oda, zdrajca Ganelon, przyjaciel Oliwier.
- **Tematy:** etos rycerski, wzór władcy, wymiar religijny, walka z Saracenami.

Karol Wielki

Chansons de geste

– pieśni o czynach.

Terminu używa się do określenia poematów epickich opiewających czyny

Karola Wielkiego

i rycerzy walczących z wrogami Boga. Należą do epiki rycerskiej, wśród nich znajduje się też słynna *Pieśń o Rolandzie*.

Król Karol Wielki

To dzięki niemu ukształtował się bardzo ważny w średniowieczu wzór parnetyczny: ideał

władcy. Stworzył potężne imperium na europejskich terenach (od Morza Północnego po

Pireneje). Legenda uczyniła z silnego

władcy prawdziwy ideał chrześcijańskiego króla, który jest zagorzałym obrońcą wiary, jest mądry, odważny, słucha doradców, szanuje swoich rycerzy.

JAKICH POLSKICH RYCERZY – BOHATERÓW LITERATURY UMIESZ WYMIENIĆ?

- **Zawisza Czarny** – postać prawdziwa, wzór polskiego rycerstwa średniowiecznego, jego nazwisko stało się symbolem szlachetności i solidności,
- **Jurand ze Spychowa** – bohater *Krzyżaków*, skrzywdzony okrutnie przez zakon, prawy polski rycerz, dobry chrześcijanin, patriota, ojciec
- **Zbyszko z Bogdańca** – młody rycerz, główny bohater *Krzyżaków*, posiada wszelkie rycerskie cnoty: prawy, szlachetny, odważny, pobożny, wierny swojej damie, królowi, ojczyźnie, przy tym mistrz w walce.
- Bohaterowie *Trylogii* Henryka Sienkiewicza:
 - Jan Skrzetuski,
 - Michał Wołodyjowski,
 - Andrzej Kmicic.

Uwaga! – to rycerze siedemnastowieczni, nie średniowieczni, ale spełniają wiele cech kodeksu rycerskiego, na plan pierwszy spośród nich wysuwa się miłość ojczyzny i wierność w przyjaźni.

INNY ZNANY RYCERZ – DON KICHOT

Któż nie zna Don Kichota z La Manchy? Przy motywie rycerskim łatwo może pojawić się pytanie o Don Kichota. Rycerz to szczególnie: walczy z wiatrakami, jedzie walczyć ze złem świata na chudej szkapinie Rosynancie w towarzystwie giermka Sancho Pansy.

Zapamiętaj:

Don Kichot to postać z literatury wieku XVII, nie średniowiecza

- Pochodzi z powieści hiszpańskiego twórcy Cervantesa.

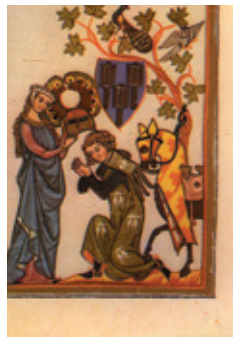
• Pisarz chciał wykić mity rycerskie, stworzył postać obłąkanego szlachcica, który pod wpływem rycerskich romansów wyobraził sobie, że jest rycerzem, a wiejska dziewczyna Dulcynea – damą jego serca.

• Don Kichot jest wprawdzie szalony, ale reprezentuje zestaw cech rycerskich, najważniejsza z nich to walka ze złem, choćby z przeciwnikiem wiele silniejszym. Oprócz tego uczciwość, wierność damie serca, odwaga.

Honoré Daumiera

– Don Kichot

2. DAMY

Damy w średniowieczu są elementem obrazu rycerstwa. Status kobiety nie był w tej epoce najwyższy. Jako *grande dame* – tak, dopóki była nieskazitelną wybranką, panią serca, o którą toczyło się pojedynki i która śledziła z zachwytem turniejowe popisy. Już jako żona – traktowana była inaczej, małżeństwa zawierano zupełnie interesownie, wartość kobiet mierzono wysokością ich rodu i posagu. Mąż rycerz sprawował nad żoną władzę; gdy wyruszał na wyprawę krzyżową, na wszelki wypadek zakładał jej pas cnoty – średniowieczne żelazne majtki, będące dowodem bezkresności ludzkiej wyobraźni. Tymczasem dama – szczupła, o podwyższonym przez wyskubane włosy czole, najlepiej blondynka (taka była moda) – była niejednokrotnie znacznie lepiej wykształcona od rycerza, czytana (rycerz był często analfabetą!) i dbała o higienę.

Dama, która nie wychodziła za mąż, mogła zamknąć się w klasztorze, tak też często czyniły córki wysokich rodów. Są jednak damy epoki średniowiecznej, które przeszły do historii. Najslawniejszą, choć tragiczną postacią jest Joanna d'Arc, która stanęła na czele wojsk, za co potem spłonęła na stosie. Małgorzata z Nawarry, niezwykle wykształcona dama XV wieku, pisała wiersze, sztuki i poematy, jej dwór był prawdziwym centrum kultury. Do historii przeszły też królowe: Blanka Kastylijska, czy Izabela – królowa Anglii. W tym kraju kobiety bywały królowami, ale już we Francji, w XIV wieku, prawem salickim pozbawiono kobiety prawa dziedziczenia tronu. Tymczasem literatura rozpowszechniła portret średniowiecznej damy jako wyidealizowanej, niezdobytej bogdanki wodzącej rycerza za nos! I taką była – jako bohaterka utworów tzw. dwornej miłości.

3. TRUBADURZY

Tych poetów głoszących kult kobiety można było spotkać na dworach, gdy umilali życie dworakom, uświetniali ucztę i trochę uatrakcyjniali życie dam. Roznosili również wiadomości, które wówczas rozprzestrzeniały się dużo wolniej niż dziś – byli zatem, podobnie jak wędrowni mnisi i aktorzy, swoistymi „ruchomymi mediami”.

4. MNISI

Także spełniali swoistą rolę przekazników informacji. Zwłaszcza ci wędrujący – od klasztoru do klasztoru, pielgrzymujący lub zrzeszeni w wędrownych zakonach (jak franciszkanie).

Zauważ,

że obraz rycerza ratującego królową, walczącego ze smakiem lub wspinającego się na szczyt szklanej góry znamy z baśni. To baśń utrwaliła średniowieczne osoby i dzięki niej spotykamy się z epoką nie po raz pierwszy.

5. MIESZCZANIE

Mieszkańcy miast stanowili zbiorowisko dość urozmaicone. W murach średniowiecznego grodu mieszkali kupcy, przybysze ze wsi, rzemieślnicy, również ludzie bez zajęcia (powiedzielibyśmy – bezrobotni). I – oczywiście – zacy, czyli studenci powstających w miastach ośrodków akademickich. Pamiętamy, że najstarszy uniwersytet powstał w Bolonii, tam też można dziś jeszcze oglądać budynek średniowiecznego akademika – Collegio degli Spagnoli.

6. CHŁOPI

Warstwa najuboższa i poddana rycerstwu. Chłopi mieszkali na wsiach otaczających zamki i grody, uprawiali ziemię należącą do pana, zobowiązani byli do spłacania pańszczyzny, a potem czynszu.

ŚREDNIOWIECZNA ARCHITEKTURA

Średniowiecze określają dwa style – typowe dla epoki. Są to jej symbole – budowle romańskie i gotyckie. Ale – wyrażają też filozofię średniowiecza, tworzą jego obraz i atmosferę.

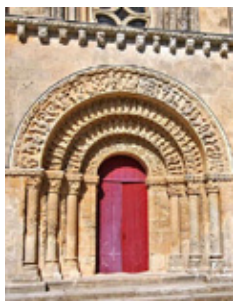

STYL ROMAŃSKI

Wcześniejszy. Budowle romańskie: kopulaste, ciężkie, kamienne gmachy projektowane według planu krzyża. Noszą cechy budowli obronnych – stąd te grube mury i małe okienka. Słabe oświetlenie stwarzające atmosferę skupienia. Romańskie warownie, kościoły, zamki to pejzaż wczesnego średniowiecza – bo w XIII stuleciu wystrzelił ku niebu... gotyk.

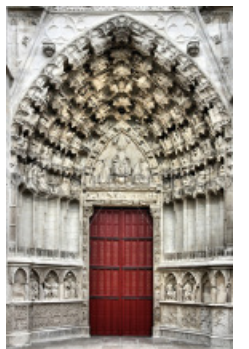
STYL GOTYCKI

Styl, który pojawił się w XIII wieku, zaś trwał w wiekach XIV i XV. Wystrzelił w dosłownym niemal sensie – odwrotnie niż osiadłe gmachy romańskie – katedry gotyckie będą budowane wysoko, wznoszone do Boga. W ten sposób człowiek wyraża teocentryzm, świątynie wznoszone jak najwyżej ku niebu wyrażają tęsknotę i szacunek do Boga.

Cechy stylu romańskiego:

- materiał – kamień,
- ciężkie, przysadziste budowle,
- masywne, grube mury,
- z uwagi na małe, wąskie okna, we wnętrzach budowli romańskich panuje półmrok,
- prostota form, niewiele elementów dekoracyjnych, jedynie portale są bogato dekorowane,
- absydy, wieże i przybudówki półokrągłe jako urozmaicenie bryły budynku,
- półokrągłe łuki okien i drzwi,
- sklepienia kolebkowe (połowa walca).

Cechy stylu gotyckiego:

- materiał – cegła.
- budowano (tak jak w romańskim): katedry, kościoły, zamki, ratusze,
- smukłe, lekkie proporcje budowli,
- sklepienie łukowate,
- dominacja układu wertykalnego (pionowego)
- konstrukcja stropu oparta na lekkich, smukłych filarach
- cienkie mury, ostre łuki,
- bogato zdobione portale (wejścia do budowli),
- wysokie, zdobione witrażami okna,
- wieloskrzydłowe ołtarze, takie jak np. ołtarz Wita Stwosza w Kościele Mariackim w Krakowie!

Pieśń o Rolandzie

LEKTURA W EPOCE

Stop! Jesteś w średniowieczu!

Tu spotkasz rycerzy, zakonników, wędrujących mnichów i pokutujących biczowników. W miastach – żaków studiujących w ośrodkach akademickich, takich jak Bolonia czy paryska Sorbona, albo polska Akademia Krakowska, ale nie licz na duże skupiska miast i gęste zaludnienie. Raczej tu pusto, zwłaszcza po zarazie, zwanej czarną śmiercią, która w XIV wieku spustoszyła Europę. Ujrysz za to katedry gotyckie, zamki rycerskie, ciche klasztory, w których mnisi przepisują rękopisy. Ujrysz pielgrzymów podążających do Ziemi Świętej lub może trafić na turniej rycerski. Tam z pewnością zdobywa laury drużyna Rolanda. O ile to akurat wiek VIII, bo średniowiecze trwało ponad 10 stuleci!

CECHY EPOKI:

- **teocentryzm** – najwyższą wartością chrześcijańskiego świata był Bóg,
- **religijność i mistycyzm** – życie pozagrobowe, skromność, modlitwa, nie dobra doczesne są tu cenną wartością,
- **feudalizm** jako ustrój społeczny Europy: silna hierarchizacja społeczeństwa, w którym obowiązywało prawo lenna (szlachcic miał swojego suzerena – pana i był wasalem, ale sam też miał wasali – czyli podległych sobie feudałów),
- **ściśle określona hierarchia społeczna**: podział na trzy główne stany: duchowny, rycerski, miejski (chłopi podlegali swojemu panu),
- **trzy wzorce postępowania (parenetyczne)**: ideał świętego, króla i rycerza. Przykładem spełniającym wszelkie wymagania rycerskie był właśnie Rycerz Roland.
- **anonimowość** – artyści działali na chwałę Boga, nie własną, duma i sława były grzeszne.

Roland – rycerz bez skazy! I tego się trzymaj, gdy przyjdzie ci na

egzaminie zmierzyć się z interpretacją fragmentu „Pieśni o Rolandzie” – lektury wskazanej w podstawie programowej. Nie wolno jej przegapić

Daty graniczne

- **Początek średniowiecza** to przełom IV i V wieku, 476 – upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego
- **Koniec epoki** – to rok 1453 – (data upadku Konstantynopola). Inne uznane daty: rok 1492 (odkrycie Ameryki przez Kolumba) lub 1450 (wynalezienie druku przez Gutenberga).

Cechy eposu:

- epickość,
- rozległość opisów,
- sceny batalistyczne, heroiczne,
- wyidealizowane postacie Rolanda i Karola Wielkiego.

W eposie homeryckim bogowie ingerowali w tok zdarzeń, w rycerskim mamy obecność Boga i aniołów. Podniosły styl, patos w kreacji postaci i scen (np. scena śmierci) należą do cech obu typów eposów, oba też kształtują model rycerza – starożytnego i średniowiecznego.

TYTUŁ

Charakterystyczny dla średniowiecznych utworów zwanych „pieśniami o czynach” – tym razem chodzi o sławienie czynów rycerza Rolanda i taki jest tytuł.

AUTOR

Dzieło jest anonimowe, nie znamy autora.

TEMAT

Opiewa wydarzenia, które miały miejsce w VIII wieku – walki wojsk króla Karola Wielkiego z innowiercami zwanymi Saracenami (muzułmanie) na terenie Hiszpanii.

GENEZA

Tekst powstał w wieku XI jako poemat rycerski. Rycerz Roland jest postacią autentyczną, a wojna Karola Wielkiego z Saracenami z roku 778 faktem historycznym. Rzeczywiście w wyprawie hiszpańskiej tylną strażą dowodził Roland. I rzeczywiście poniósł klęskę w wąwozie górskim Roncevaux w Pirenejach, gdzie został napadnięty przez górali – bo nie wezwał pomocy na czas.

GATUNEK

Należy do starofrancuskiej epiki, jest przykładem *chansons de geste* – pieśni o czynach (gatunek typowy dla średniowiecza).

KIM BYŁ ROLAND?

Żył w czasach Karola Wielkiego i należał do grona królewskich przyjaciół. Wyprawa przeciw Saracenom z roku 778 rozegrała się rzeczywiście, i hrabia Roland zginął w tej walce. Dowodził tylną strażą, w czasie powrotu z wyprawy przechodził przez wąwóz w Pirenejach, tam napadli jego oddział baskijscy górale. Wszyscy Francuzi zginęli. De facto wyprawa Karola miała charakter łupieżczy, lecz inny wizerunek nadała jej legenda.

PORTRET ROLANDA

- Roland był piękny, szlachetny i odważny.
- Pochodzi z znanego, hrabiowskiego rodu, jest wierny Bogu i ukochanemu władcy – Karolowi.
- Walczy za wiarę i króla. Roland to mistrz w swojej dziedzinie, czyli rzemiośle rycerskim: ma nadludzką siłę, świetnie włada mieczem – Durendalem, rzuca się w najstraszniejszy wir walki.
- I, oczywiście, jest człowiekiem honoru. To obawa o honor nie pozwala mu wołać pomocy, honor staje się tu wręcz obsesją, wartością wyższą niż zwycięstwo, życie własne i podwładnych.

Możemy zatem dyskutować, czy dumny Roland miał prawo tak postąpić jak postąpił i dla swego honoru zaprzepaścić szansę zwycięstwa, ale ujawniło to kolejną cechę rycerza Rolanda. Upór. Roland musiał być pewny siebie i swoich racji, zacięty (nikogo nie słuchał) i uparty wyjątkowo.

DLACZEGO ROLAND NIE CHCIAŁ ZADAĆ W RÓG?

Roland tłumaczył to tak:

Chybabym oszalał! Postradałbym w słodkiej Francji moje imię. Wnet zacznę walić Durendalem co wlezie. Nie daj Bóg, aby ktoś powiedzieć miał kiedyś przez pogan zadzwoniłem w róg. Nigdy moi krewni nie usłyszą tego wyrzutu.

KOMENTARZ

Główną przyczyną odmowy zadęcia w róg jest honor Rolanda – walka o swoje dobre imię. Pieśń o Rolandzie to tak naprawdę pieśń o honorze rycerskim. Trudno pochwalić rycerza, który dla własnego honoru naraża na śmierć przyjaciół, pozwala, by wybito ich w pień, dopuszcza do przegranej bitwy i sam ginie. Można jednak tego rycerza zrozumieć – honor to przecież główna wartość kodeksu rycerskiego, splamić honor to w przypadku rycerza stokroć gorsza hańba niż klęska czy śmierć.

CO OPIEWA SŁYNNY „PIEŚŃ...”?

Pieśń o Rolandzie opowiada o epizodzie, który wydarzył się podczas wyprawy Karola Wielkiego do Hiszpanii. Miała ona miejsce w VIII wieku. Narrator kilkakrotnie podkreśla olbrzymią przewagę liczebną pogan – miało ich być 400 000 na 20 000 Franków dowodzonych przez Rolanda.

W kolejnych częściach utworu, zgodnie ze specyfiką gatunku, pokazane są liczne pojedynki, sławione jest męstwo i hart ducha rycerzy Karola.

- Karol Wielki przekonany, że jego ostatni przeciwnik, Marsyl, muzułmański król Saragossy, poddał się, wycofuje się w stronę Francji. Tymczasem...
- W wąwozie Roncevalles na tylną straż wojsk Karola (czyli oddział dowodzony przez Rolanda) napada ogromna armia Marsyla (który upozorował, że przystał na żądania cesarza). Dochodzi do krwawej bitwy.
- Francuzi przegrywają, ale dumny hrabia Roland nie chce zadać w róg, by przywołać na pomoc króla.
- Kiedy w końcu, po morderczej walce, Roland zdecyduje się wezwać armię, okaże się, że jest już za późno; on sam zostanie osaczony przez pogan. Mimo że jest śmiertelnie ranny, wrogowie nie ośmielają się zbliżyć do niebezpiecznego rycerza.
- Roland bezskutecznie próbuje złamać swój miecz, a potem kładzie się pod sosną, by oddać ducha Bogu, „prosząc Go o łaskę” oraz myśląc o Karolu Wielkim, „swoim panu, któremu zawdzięczał wszystko”. Śmierć Rolanda to ważna scena, pełna patosu, upodobniona do śmierci Chrystusa.
- Król Karol powraca. Ujrawszy pobożne, trupy swoich rycerzy i ukochanego siostrzeńca (Rolanda), płacze. Następnie okrutnie mści się na poganach, pokonuje ich armię, zdobywa Saragossę, niszczy pogańskich bożków, przemocą chrzci pokonanych i opromieniony sławą wraca do Francji.

- Informuje Ode, narzeczoną Rolanda, o śmierci jej ukochanego, a ta z żalu pada martwa. Okrutnie zostaje ukarany zdrajca Ganelon (to on namówił Marsyla do podstępów, chciał się bowiem pozbyć zniechęconego Rolanda) – po odbyciu sądu Bożego, w którym występujący w jego imieniu rycerz przegra z rycerzem symbolizującym Rolanda, zostanie rozerwany przez cztery konie.

Warto byłoby

poszukać przyczyn za fałszowania prawdy historycznej. Przecież tylna straż wojsk Karola Wielkiego w wąwozie Roncevaux poniosła klęskę. Dlaczego ten epizod urosł do rangi bohaterskiej?

Odpowiedź jest dosyć oczywista. Potężny władca klęski ponieść nie mógł, dlatego też porażkę należało zamienić w sukces.

Klęskę zamieniono więc w bohaterski czyn wpisany w kodeks honorowy rycerza – nadano jej charakter walki o wiarę. Musiało zwyciężyć chrześcijaństwo, w związku z tym, zdaniem autora pieśni, Karol pomścił śmierć swoich żołnierzy innowiercy zostali pokonani. Roland urosł do rangi idealnego rycerza – to znaczy takiego, dla którego liczą się Bóg, honor i ojczyzna.

Pamiętaj

To jedno z najslawniejszych dzieł średniowiecznej epiki rycerskiej. Roland stanowi wzór rycerza – ideał epoki – postępujący według wysokich zasad etycznych.

Wymowa:

Jest to pieśń, która opiewa dzielność bohatera, ukazuje wzór rycerza, pochwała przymioty takie jak, pobożność, wierność królowi, miłość ojczyzny. Jest to owoc swoich czasów i obraz ich mentalności.

Dylemat:

Czy cena, jaką zapłacić Roland za swój honor, nie była zbyt wielka? Oddał życie własne, poświęcił wielu rycerzy. Można dyskutować, czy dumny Roland miał prawo tak postąpić jak postąpił i dla swego honoru zaprzepaścić szansę zwycięstwa...

„PIEŚŃ O ROLANDZIE” JAKO ARCYDZIEŁO

- Jest najwybitniejszą z pieśni cyklu karolińskiego (pieśni o czynach Karola Wielkiego). Cechuje ją wysoki poziom kompozycji – 400 dziesięciozłogłowych wierszy ułożonych w strofy, zawiera artystyczne środki ekspresji, jest poetyckim obrazem wydarzenia historycznego.
- Kształtuje literacki model bohatera – rycerza średniowiecznego i prezentuje jego kodeks.
- Jest zabytkiem literatury – pochodzi prawdopodobnie ze schyłku wieku XI! Podręczniki podają wiek XII, bowiem znaleziony rękopis (tzw. oksfordzki, od miejsca, gdzie go odkryto) pochodzi z 1170 r. Znalaziono go w wieku XIX i jak dotąd nie ma starszego. Kto napisał *Pieśń*...? Nie wiadomo. Wprawdzie rękopis miał podpis Turolfus, lecz mógł to być równie dobrze kopista.
- Zawiera także inne modele postaci, podchwycanych przez późniejszą literaturę: typ zdrajcy – Ganelona, wzór władcy – Karola Wielkiego, przyjaciela Oliwiera, narzeczonej rycerza – Ody, choć ta nie została obdarzona specjalnymi względami autora – jest postacią epizodyczną, po prostu: umiera na wieść o śmierci ukochanego.
- Scena śmierci Rolanda jest uznawana za jedną z najznakomitszych w literaturze. Jest pełna patosu i wyrazu, a postać Rolanda charakteryzowana jest na wzór Chrystusa. Rękawica wzniesiona ku Bogu jest wyrazem poddania chrześcijańskiego rycerza (symbolizuje zaletność lennika).

PRZESŁANIE

- *Pieśń o Rolandzie* należy do epiki rycerskiej, ale i do literatury parenetycznej, czyli pouczającej – budującej i propagującej wzór do naśladowania. Wzorem tym jest ideał rycerza – sam Roland. Poprzez pochwałę jego postawy i czynów dzieło sławi rycerskie cnoty: pobożność, wierność, umiłowanie honoru, waleczność i odwagę w walce z innowiercami. W ten sposób *Pieśń o Rolandzie* przyczynia się do ukształtowania rycerskiego etosu.
- Zawiera jeszcze drugi wzór, nierozdzielnie związany z rycerskim, bo przecież król to też rycerz – mianowicie – ideał władcy. Jest nim król Karol Wielki.
- Obok wymiaru dydaktycznego ma wymowę moralistyczną: potępia zdradę, pochwała walkę, gdy chodzi o sprawy wiary, solidarność, przyjaźń, wierność.
- Ma też wymiar religijny – wyraża pobożność ludzi epoki – ideał walki o wiarę chrześcijańską, nienawiść do wroga o innym wyznaniu. Znamienne jest, że śmierć Rolanda upodobniona została do śmierci Chrystusa.

Tadeusz Boy – Żeleński, który przetłumaczył *Pieśń o Rolandzie*, podał we wstępie następujące przyczyny potyczki w wąwozie Roncevaux:

Zdarzenie, które miało stać się natchnieniem poetów przez tyle wieków i w tylu krajach, spełniło się dnia 15 sierpnia 778 roku. Karol Wielki wracał z Hiszpanii, gdzie odniósł połowiczne zwycięstwo. Korzystając z niezgody władców, chciał oswobodzić kraj od Saracenów; ale nie udało mu się przekroczyć rzeki Ebro, znalazł opór pod murami Saragossy. Odłożywszy tedy zamiar do szczęśliwszej pory, wracał do stolicy swej w Akwizgranie, który ówczesni kronikarze mieszczą we Francji. Tęlną straż pochodu sprawował Roland, naczelnik marchii bretońskiej, na czele najdzielniejszego rycerstwa. Armia, opuszczając Hiszpanię, ciągnęła przez Pireneje. W chwili, gdy główne korpusy już wyszły z gór, a tylna straż znajdowała się w ciastym przesmyku, naraz wypadło z gór mnóstwo uzbrojonych ludzi. Byli to gaskońscy czy baskijscy górale, zwabieni nadzieją łupu. Wparli Rolanda i jego ludzi w dolinę i wymordowali wszystkich, po czym rozproszyli się, tak że Karol, wróciwszy, nie miał na kim pomścić klęski.

(Tadeusz Boy – Żeleński, Wstęp do *Pieśni o Rolandzie*)

¹ Saraceni – określenie Arabów wyznających Islam, pogan, innowierców.
² Marchia bretońska – znajdujący się w Bretanii (północno – zachodnia Francja) okręg administracyjny na terenie przygranicznym, w którym stacjonowały wojska.

DZIEŁO WAŻNE, BO:

- Jest to zabytek europejskiej literatury – arcydzieło średniowieczne, spisane w języku francuskim w XI lub XII wieku, później bardzo popularne. Już ten fakt sytuuje *Pieśń o Rolandzie* w kanonie ważnych lektur.
- Przez stulecia aż do dziś jest dla Europejczyków symbolem kultury rycerskiej, pewnego kanonu – Herbert w słynnym *Przesłaniu Pana Cogito* umieszcza Rolanda obok Gilgamesza i Hektora jako pomnikowe wzorce etyki.
- Należy do świadectw kultury rycerskiej – prezentuje światopogląd rycerski, skalę wartości, obyczaje.
- Kształtuje i prezentuje wzorzec parenetyczny epoki – rycerza średniowiecznego.
- Jest dla potomnych unikalnym, cennym obrazem czasów średniowiecza.
- Na tle religijnej epoki, bogatej w literaturę sakralną stanowi arcydzieło literatury świeckiej.

„PIEŚŃ O ROLANDZIE” A ŚREDNIOWIECZE

- *Pieśń o Rolandzie* to literacka wizytówka swojej epoki – obrazuje obyczaje rycerskie, zawiera wzór parenetyczny (rycerz Roland), jest jednym z tekstów, które budują etos rycerski, bardzo ważny w kulturze Europy.
- Atmosfera i ideologia epoki dyktują wymowę dzieła: średniowiecze było religijne, chrześcijańskie, wrogo nastawione do innowierców, propagowano więc postawy zgodne z założeniami epoki – władcy walczącego z arabskimi, rycerza, który woli zginąć niż żyć w hańbie.
- Średniowieczny gatunek – *Pieśń o Rolandzie* to przykład *chansons de geste* – „pieśni o czynach”. Są to średniowieczne poematy epickie, nazywane także eposami rycerskimi. Gatunek ten opowiada o czynach bohaterskich rycerzy z epoki Karola Wielkiego lub kręgu króla Artura. Pieśni o czynach powstawały w wielu krajach Europy:
 - *O królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu* (Anglia),
 - *Dzieje Tristana i Izoldy* (Francja),
 - *Pieśń o Nibelungach* (Niemcy),
 - *Pieśń o Cydzie* (Hiszpania).

Utwory te były recytowane przez wędrownych truverów przy akompaniamencie liry na zamkach rycerskich, na odpustach i jarmarkach, w miejscach kultu i na trasach pielgrzymek.

DO ZAPAMIĘTANIA O KOMPOZYCJI

- *Pieśń o Rolandzie* to epos rycerski, który dzieli się na trzy części: bitwa i śmierć Rolanda to punkt kulminacyjny. Przedtem dochodzi do zawiązania spisku przez zdrajcę Ganelona, natomiast po śmierci Rolanda król Karol Wielki mści się i zwycięża Saracenów.
- Autor tekstu dokonuje idealizacji bohatera – czyni z niego wzór idealnego rycerza. zabieg idealizacji – występuje wszędzie tam, gdzie mowa o pobożnych chrześcijanach i ich czynach, dotyczy króla, rycerzy Rolanda, opisu bitwy z niewiernymi. Jest zresztą typową cechą eposu, podobnie jak inne: podniosły styl, kunsztowna składnia, hiperbolizacja postaci – tak jak to było u Homera.
- Epos ma wiele scen realistycznych – sceny batalistyczne obfitują w drastyczne szczegóły, realizm łączy się z magią i symboliczną wymową rekwizytów jak na przykład czarodziejski róg, miecz czy rękawica.

ROLAND

Wygląd:
Roland jest piękny, szlachetny i silny.

Stan:
pochodzi z hrabiowskiego rodu.

Wiara:
jest wierny Bogu i swojej religii – walczy z Saracenami, czyli innowiercami.

Kim jest?
Należy do kręgu rycerzy króla Karola Wielkiego. Jest wierny ukochanemu władcy. Walczy o wiarę i ojczyznę – jest więc pobożnym patriotą.

Zdolności:
Roland to mistrz w swojej dziedzinie, czyli rzeźmie rycerskim: ma nadludzką siłę, świetnie włada mieczem zwanym Durendalem.

Cechy charakteru:
odważny do szaleństwa. Rzuca się w najstraszniejszy wir walki. Nade wszystko jest człowiekiem honoru. To obawa o honor nie pozwała mu wzywać pomocy, honor staje się tu wręcz obsesją, wartością wyższą niż zwycięstwo, życie własne i podwładnych. Duma i upór. Roland musiał być pewny siebie i wyjątkowo uparty: nikogo nie słuchał, postępował wedle własnego mniemania.

Ważna scena:
decyzją, aby jednak zadać w róg i wezwać pomoc, oraz scena śmierci Rolanda na podobną do śmierci Chrystusa.

Typ bohatera:
mamy do czynienia z wzorcem parenetycznym – ideałem rycerza. W związku z tym postać jest wyidealizowana, nie ma cech negatywnych i indywidualnych.

DLACZEGO ROLAND ZAŻARCIE WALCZY O MIECZ I PRÓBUJE ZNISZCZYĆ DURENDALĄ?

CLXIX

„[...] Na zielonej trawie hrabia Roland omdlewa. Owo czyha nań Saracen, który udał martwego i leży wśród innych, pomazawszy krwia swoją twarz i ciało. Prostuje się, wstaje, nadbiega. [...] Chwyta się Rolanda, i chwyta jego broń, i powiada jedno słowo: „ Zwyciężony jest siostrzan Karola! Zaniosę jego miecz do Arabii!” Kiedy go ciągnął, hrabia odzyskał nieco zmysły.

CLXX

Roland czuje, że on mu bierze jego miecz. Otwiera oczy i mówi tylko tyle: „Zda mi się, żeś ty nie nasz!” Trzymał róg, którego nie chciał porzucić. Uderza go rogiem w hełm zdobny kamieniami, okładany złotem; łamie stal, i czaszkę, i kości, wysadza mu z głowy oczy, i u stóp swoich wali go trupem. Po czym powiada: „Poganiu, synu niewolnika, jak ty się ośmieliłeś dotknąć mnie, słuszenie albo nie? Kto o tym usłyszy, będzie cię miał za szaleńca!” [...]

CLXXI

Roland czuje, że oczy mu zachodzą mgłą. Staje na nogi, siłuje się, póki może. Twarz jego straciła barwę. Przed sobą widzi kawał skały. Wali w nią dziesięć razy, pełen żałoby i wściekłości. Stał zgrzyta, nie łamie się, ani się nie szczerbi. „Ha – rzecz hrabia – Najświętsza Panno, bądź mi ku pomocy! Ha, Durendalu, dobry Durendalu, bieda z tobą! Skoro umieram, nie będę miał już pieczy o ciebie. Przez ciebie wygrałem w szczyrim polu tyle bitew, przez ciebie ujarzmiłem tyle szerokich ziem, które dźierży Karol Siwobrody. Nie idź mi nigdy w ręce człowieka zdolnego uciec przed drugim! Dobry wasal długo cię dźierżył; nie będzie nigdy podobnego tobie w świętej Francji!”

CLXXIII

Roland uderzył mieczem o głaz! [...] Kiedy hrabia widzi, że go nie złamie, żałuje go w duszy bardzo łagodnie: „Ha, Durendalu, jakiś ty piękny i święty! Twoja złota gałka pełna jest relikwii: zęb świętego Piotra, krew świętego Bazylego i włosy wielbego świętego Dionizego, strzép szaty Najświętszej Panny. Nie go dzi się, by poganie cię posiedli, chrześcijanie powinni pełnić twoją służbę. Obyś nigdy nie dostał się w ręce tchórze! Tobą zdobyłem tyle szerokich ziem, które dźierży Karol, cesarz siwobrody: przez ciebie jest potężny i bogaty.”

KOMENTARZ:

W *Pieśni o Rolandzie* wiele miejsca poświęca się pożegnaniu rycerza z mieczem, ponieważ Roland traktuje Durendalę jak przyjaciela – ten nieodłączny atrybut rycerza przyczyniał się w ogromnej mierze do zwycięstw i sławy jego posiadacza. Poza tym ważny jest fakt, że w gałce miecza znajdują się relikwie, czyli otaczane czcią szczątki świętych lub mające z nimi jakiś związek przedmioty. Relikwie zgromadzone w głowicy Durendala mają charakter symboliczny:

- zęb św. Piotra, pierwszego namiestnika Chrystusa na ziemi symbolizuje jedność Kościoła,
- krew św. Bazylego, twórcy reguły zakonnej – przypomina, że stan rycerski to zakon,
- włosy św. Dionizego, pierwszego biskupa – męczennika Paryża, patrona Francji – to znak poświęcenia dla ojczyzny,
- strzép szaty Najświętszej Panny – nakazuje cnotliwe życie.

CLXXVI

Roland czuje, że dobiegł już kresu. Leży na stromym pagórku twarzą ku Hiszpanii. Jedną ręką bije się w pierś: „Boże, przez Twoją łaskę mea culpa: za moje grzechy, wielkie i małe, jakie popełniłem od godziny urodzenia aż do dnia, w którym oto poległem!” Wyciągnął do Boga prawą rękawicę. Aniołowie z nieba zstępują ku niemu.

Hrabia Roland leży pod sosną. Ku Hiszpanii obrócił twarz. Wiele rzeczy przychodzi mu na pamięć: tyle ziem, które zdobył dzielny rycerz, i słodka Francja, i krewniacy, i Karol Wielki, jego pan, który go wychował. Placze i wdycha, nie może się wstrzymać. Ale nie chce zapomnieć siebie samego: bije się w piersi i prosi Boga o przebaczenie. [...] Opuścił głowę na ramię: doszedł, ze złożonymi rękami swego końca. Bóg zsyła mu swego anioła Cherubina i świętego Michała Opiekuna: z nimi przyszedł i święty Gabriel. Niosą duszę hrabiego do raju.

- Na chwilę przed śmiercią Roland myśli o wyprawach wojennych, o Francji, krewnych i Karolu Wielkim. Do końca pozostaje wierny kodeksowi rycerskiemu – miłości do władcy, ojczyzny, służby krajowi, związkowi z rodziną.
- Zwraca się twarzą do wrogów, by widziano w nim zwycięzcę.
- Zanim odejdzie, porządkuje swoje ziemskie sprawy, prosi Boga o odpuszczenie grzechów.
- Kładzie się.
- Umiera na wzgórzu pod sosną, co jest znakiem wywyższenia – drzewo na wzgórzu symbolizuje łączność z Bogiem.
- Po duszę Rolanda zstępują aniołowie, co dowodzi, że jego śmierć była śmiercią honorową – w imię Boga i za ojczyznę.

Pieśń o Rolandzie na egzaminie

CX

Bitwa jest wspaniała i ciężka. Roland wali krzepko i Oliwier także; i arcybiskup wali więcej niż tysiąc razy, i dwunastu parów też nie zostaje w tyle, ani Francuzi, którzy biją wszyscy naraz. Tysiącami i setkami giną poganie. Kto nie ucieknie, nie znajduje ratunku; chce czy nie chce, daje gardło. Francuzi tracą tam swoje najlepsze podpory. Nie ujrzą już swych rodziców, ani krewnych, ani wielkiego Karola, który ich czeka za przełęczą. We Francji wszczyna się osobliwa zawierucha, burza z wichrem i piorunami; deszcz i grad siekają bez miary. Pioruny walą raz po raz, ziemia drży [...] nie masz domu, w którym by mur nie pękł. W samo południe straszliwe ciemności; żadnego światła, wyjąwszy, kiedy niebo rozedrze błyskawica. Niepodobna patrzeć na to ze strachu. Ludzie mówią: To sądny dzień, koniec świata nadchodzi! Nie wiedzą ani nie mówią prawdy – to wielka żaloba z powodu śmierci Rolanda!

- ➔ Pierwsza rzecz, na którą warto zwrócić uwagę, to epitety określające bitwę – wspaniała, ciężka. Ich obecność wskazuje na to, że bitwa jest powinnością rycerzy, stąd przymiotnik *wspaniała*. Przecież rycerz dopiero w czasie walki może się wykazać swoją odwagą i męstwem. Przymiotnik *ciężka* dowodzi, że Roland i tylna straż walczyli w wąwozie Roncevaux z ogromnym zaangażowaniem i poświęceniem.
- ➔ Opis bitwy jest dynamiczny, bo taki być musi. Przecież na polu walki wydarzenia rozgrywały się w tempie błyskawicznym. Dzięki czemu można było uzyskać ten efekt? Dzięki zastosowaniu przez narratora czasu teraźniejszego dla opisanego wydarzenia z przeszłości i dzięki użyciu krótkich zdań.
- ➔ Tragiczne położenie oddziału Karola Wielkiego jest podkreślone dzięki wyliczeniu tych, których już nigdy rycerze nie ujrzą, czyli – rodziców, krewnych, Karola. Taki chwyt budzi nasze współczucie.
- ➔ Grozę wydarzenia potęguje zachowanie się świata przyrody. Nad Francją rozpętała się burza – zwiastun złych wiadomości. Burza jest przerażająca. Czujemy i wyobrażamy sobie jej potęgę dzięki epitetom – *osobliwa zawierucha, straszliwe ciemności* i dynamicznym czasownikom. Słyszymy nawałnicę dzięki wyrazom dźwiękonaśladowczym – *deszcz i grad siekają, pioruny walą, ziemia drży*, mury domów *pękają*, niebo *rozdzierają błyskawice*.
- Abyśmy nie mieli wątpliwości, że dzieje się coś niezwykłego, we fragmencie zastosowano także hiperbole – arcybiskup wali więcej niż tysiąc razy, tysiącami i setkami giną poganie, deszcz i grad siekają bez miary, nie ma domu, w którym by mur nie pękł.
- ➔ I jakby tego wszystkiego było mało, by nasze emocje sięgnęły zenitu – zastosowano w tekście mowę niezależną – Ludzie mówią: *To sądny dzień, koniec świata nadchodzi!*, bo skoro ludzie mówią, należy im wierzyć. Nie jeden człowiek, a ludzie – liczba mnoga rzeczownika ma swoją wymowę. Dosłowne przytoczenie wypowiedzi ludzi podkreśla niezaprzeczalną wiarygodność wypowiedzanych słów.
- ➔ I rzecz ostatnia – we fragmencie zastosowano wykrzyknienia – *To sądny dzień, koniec świata nadchodzi!*. W jakim celu – by oddać zaangażowanie osoby opowiadającej o wydarzeniach. A skoro narrator nie pozostaje obojętny wobec grozy wypadków – i my obojętnie obok tego wydarzenia przejść nie możemy!

Musisz być przygotowany do wnikliwej analizy tekstów pod kątem rozpoznawania i nazywania użytych w nich środków stylistycznych oraz określania ich funkcji. Spróbujmy przećwiczyć tę umiejętność, analizując fragment opisujący bitwę wojsk Rolanda z Saracenami.

NAJWAŻNIEJSZA SCENA – ŚMIERCI RYCERZA.

Prześledź i zinterpretuj kolejne etapy:

- Ranny Roland umiera na wzgórzu, pod pięknym drzewem – to ważna aluzja: wzgórze przypomina Gólgotę.
- Biję się w pierś, wyciąga rękawicę ku niebu – oddaje ją Bogu. Rękawica oddana Bogu – to gest symboliczny – uznanie Jego zwierzchnictwa na wzór hołdu lennego.
- Obraca twarz ku Hiszpanii, ale wspomina ojczyznę – akt patriotyzmu.
- Opuścił głowę na ramię, zmarł pod sosną, jego duszę zabrali aniołowie.
- Roland w chwili śmierci przypomina Chrystusa – umiera jak On z głową przechyloną na bok).

Wszystko rozgrywa się w atmosferze podniosłej, pełnej patosu – to właśnie ta scena stała się literackim wzorem obrazu bohatera, wzniosłej, męczeńskiej śmierci.

NA EGZAMINIE MOŻESZ ZOSTAĆ POPROSZONY O NAPISANIE NOTKI ENCYKLOPEDYCZNEJ.

Pamiętaj, że jest to krótka forma wypowiedzi. Sposób jej zapisu jest bardzo prosty:

- hasło,
- najważniejsze informacje wyliczone są po myślniku,
- każda nowa myśl oddzielona jest średnikiem,
- fakty zapisuje się małymi literami – wyjątek robimy tylko dla nazw własnych,
- w przypadku notek poświęconych postaciom, jeśli to możliwe, podajesz – przed myślnikiem – lata życia (a jeśli to osoba żyjąca współcześnie – rok urodzenia),
- na końcu kropka.

A teraz mała próbka

Na podstawie informacji zapisanych we wstępie do *Pieśni o Rolandzie* redagujemy notkę encyklopedyczną poświęconą Rolandowi. Oto, co należy uwzględnić.

PRZYKŁAD NOTKI ENCYKLOPEDYCZNEJ

Roland (zm. 15 VIII 778 r.) – rycerz króla Karola Wielkiego; naczelnik marchii bretońskiej; brał udział w wyprawie do Hiszpanii przeciwko Saracenom; dowódca tylnej straży; zaatakowany w ciasnym przesmyku w Pirenejach przez gaskońskich lub baskijskich górali; zginął wraz z dowodzonymi przez siebie ludźmi; Karolowi Wielkiemu nie udało się pomścić jego klęski; bohater *Pieśni o Rolandzie*.

KRÓTKA WYPOWIEDŹ PISEMNA:

Zredaguj ogłoszenie o turnieju rycerskim organizowanym dla młodzieży w Malborku, w lipcu roku 2012.

Ogłoszenie!

Uwaga! 7 lipca 2009 roku, w Malborku, pod zamkiem krzyżackim odbędzie się turniej rycerski. Wszystkich młodych rycerzy zapraszamy serdecznie do udziału walkach na miecze i zawodach luczniczych. Na zwycięzców czekają cenne nagrody!

Organizatorzy – Klub Miłośników Rycerstwa

- Czy zwróciłeś uwagę na tytuł, podpis, adresata ogłoszenia?
- Uwaga na datę – została podana w poleceniu i nie może być inna, ale należało ją sprecyzować.

I JESZCZE JEDNO ĆWICZENIE REDAKCYJNE W CELU UTRWALENIA NOTKI ENCYKLOPEDYCZNEJ.

Na podstawie zamieszczonego niżej tekstu zredagujemy notkę poświęconą *Pieśni o Rolandzie*.

Historycy uważają, iż Karol Wielki (który w późniejszych legendach występuje jako heroiczny bojownik za wiarę, prowadzący wojnę świętą z Saracenami) w rzeczywistości nie myślał nigdy mierzyć się z potęgą islamu. Chodziło mu tylko o zabezpieczenie południowej Galii przed napaścią ze strony Arabów z Półwyspu Pirenejskiego. Jedyną wyprawą przeciw muzułmanom, którą osobiście poprowadził w Hiszpanii w roku 778, została owiana legendą i stała się inspiracją do napisania *Pieśni o Rolandzie*. W poemacie tym wyolbrzymiono drobny epizod wojenny. Okoliczności wyprawy były jednak inne niż w eposie rycerskim. Karol Wielki został do niej nakloniony przez emira Saragossy Sulejmana, który poprosił króla Franków o pomoc przeciw emirowi Kordoby, roztaczając przed Karolem wizję rzekomo łatwego podboju całej Hiszpanii muzułmańskiej. Król dał się przekonać i wiosną 778r. przekroczył Pireneje. Poddała mu się chrześcijańska Pampeluna i niektóre inne miasta, ale Saragossa stawiała zaciekle opór. Karol Wielki podjął decyzję o odwróceniu. Wtedy właśnie, 15 sierpnia 778 r., tylna straż wojska frankijskiego została napadnięta w ciasnym wąwozie i wycięta w pień, ale nie przez Saracenów, a przez Basków.

(E. Horwath, Karty pracy dla gimnazjum 1)

MOŻESZ ZOSTAĆ POPROSZONY O WYJAŚNIENIE FRAZEOLOGIZMÓW O RODOWODZIE RYCERSKIM:

- **podnieść rękawicę** – (podjąć wyzwanie do pojedynku);
- **puścić płazem** – potraktować kogoś ulgowo, darować mu coś;
- **stawać w szranki** – rozpocząć pojedynek, rywalizację, przeciwstawić się komuś;
- **dotrzymać pola** – wytrwać w walce lub rywalizacji;
- **walczyć z podniesioną przyłbicą** – odważnie, jawnie, godnie, nie zasłaniając twarzy i zamiarów;
- **kruszyć kopię** – walczyć z kimś (dziś także: klócić się);
- **być pasowanym na...** – być uznanym za kogoś, sprawdzić się;
- **być czymś rycerzem** – bronić i chronić kogoś, zazwyczaj mężczyznę kobietę;
- **zachować się rycersko** – szlachetnie, mężnie.

PRACA Z TEKSTEM

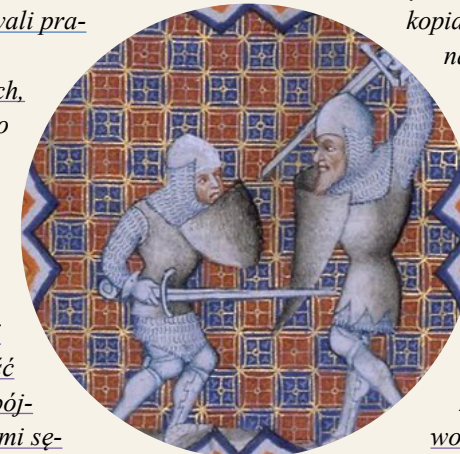
Pierwsi rycerze nie pojawili się wcale z przyczyny swego urodzenia, wszyscy bowiem wywodzimy ród swój z tego samego ojca i z tej samej matki. Wszelako, gdy zazdrość i pożądlliwość jeły panoszyć się na świecie, wówczas słabi ustanowili nad sobą obrońców, by utrzymywali prawo i bronili ich.

Wybrano wielkich, silnych, pięknych, prawych, odważnych, dzielnych do owej posługi. I nikt w tych czasach nie ważył się dosiąść konia, nim otrzymał pasowanie. Lecz nie dla przyjemności było przyjmowane. Wymagano od rycerzy, by byli wspaniałomyślni dla wszystkich, prócz zdrajców, litościwi dla będących w biedzie, gotowi nieść pomoc potrzebującym i zawstydzają zbrojczych i złodziei, aby byli sprawiedliwymi sędziami bez miłości czy wstrętu.

Bo oręż ich nie zostawał im dany bez przyczyny. Pancerz, który chroni pierś rycerza, oznacza, iż winien on stać między Kościołem Świętym a jego prześladowcami i przyjmować zań ciosy, jak syn broni matki. Jak kolczuga odziewa

i chroni go z wszystkich stron, tak on musi przykryć i osłonić cały Kościół Święty, ażeby niegodziwi dosięgnąć go nie mogli. Helm jego jest jak strażnica, skąd baczysz się na lotrów i złoczyńców, którzy czyhają na Kościół Święty. Jego kopia tak długa, że rani, zanim dosięgnąć można tego, co ją nosi, oznacza, że ma on nie dopuszczać, aby mający złe zamiary choćby zbliżyli się do Kościoła Świętego. A jeśli miecz, najszlachetniejsza z broni, jest obosieczny, to dlatego, że jedną stroną godzi w nieprzyjaciół wiary, drugą w złodziei i lotrów. Koń wreszcie jest ludem, który dźwigać musi rycerza iłożyć na jego potrzeby, zawsze jest poniżej niego, on zaś powinien prowadzić go wedle swej woli ku dobremu.

Trzeba, by rycerz miał dwa serca: jedno twarde jak magnes dla nieprawych i zdrajców, drugie jak wosk miękkie i czule dla dobrych i przez dobroć słabych. (Opowieści o Lancelocie z Jeziora, w: Opowieści Okrągłego Stołu, przeł. T. Komendant)

CO POWINIENIEŚ WYCZYTAĆ Z TEGO FRAGMENTU?

1. Przyczyny powstania stanu rycerskiego.
2. Wymagania, jakim musiał sprostać rycerz.
3. Wymienić elementy rycerskiego rynsztunku.
4. Zinterpretować ostatnie, przenośne zdanie tekstu.

ZABIERAMY SIĘ WIĘC DO ANALIZY. I TAK:

1. Rycerze zostali powołani do obrony ludzi słabych przed zazdrością i pożądlliwością (chciwością, szczerzeniem się bezprawia), które zaczęły panować na świecie. Czytamy o tym w pierwszym akapicie tekstu.

2. Wymagania odnośnie „kandydatów” na rycerzy zawarte są m.in. w akapicie drugim. I tak kolejno rycerz musiał być wielki (wysoki, dobrze zbudowany), silny, piękny, prawy (uczciwy), odważny, dzielny. Ponadto musiał przestrzegać następujących zasad kodeksu honorowego:

- Być wspaniałomyślnym dla wszystkich, oprócz zdrajców.
- Być litościwym dla biednych.
- Być pomocnym dla potrzebujących pomocy.
- Być groźnym dla zbrojczych i złodziei.
- Być sprawiedliwym sędzią.

Do kodeksu honorowego możesz jeszcze dopisać punkty, które wnioskujemy z trzeciego akapitu:

- Bronić Kościoła Świętego przed prześladowcami.
- Walczyć z nieprzyjaciółmi (innowiercami, wrogami króla).
- Stawać w obronie wiary chrześcijańskiej.
- Szerzyć dobro.

3. To łatwe zadanie. Do elementów rycerskiego rynsztunku należą: pancerz, kolczuga, hełm, kopia, miecz, koń.

Zwróć uwagę, że każdy z tych elementów ma swoją symbolikę i odniesienie do honorowego kodeksu rycerskiego. Pancerz, kolczuga, hełm, kopia i miecz mają przypominać rycerzowi, że jego podstawową, najważniejszą powinnością jest wierność Bogu, a skoro tak – to musi on bronić Kościoła Świętego i krzewić chrześcijaństwo.

4. Odczytywanie znaczeń symbolicznych nie należy do najprostszych, ale w przypadku tego tekstu jest dosyć oczywiste.

– Rycerz musi być mężczyzną „twardym”, a to znaczy, że bezwzględnie powinien potępiać ludzi nieuczciwych, złych, niewierzących. Nie może im ulegać, nie może się nad nimi litować, nie może robić wyjątków.

– Z drugiej strony – ten „twardy” mężczyzna musi pozostać wrażliwym, czyli człowiekiem dobrym, opiekuńczym, pomocnym dla tych, którzy na jego pomoc i opiekę zasługują.

I JESZCZE JEDEN TEKST, KTÓRY POŚWIĘCONY JEST ... NO WŁAŚNIE, CZEMU? TO BĘDZIE TWOJE PIERWSZE ZADANIE PO ZAPOZNANIU SIĘ Z PONIŻSZYM FRAGMENTEM.

Historia rycerstwa rozpoczęła się we wczesnym średniowieczu, w czasach, kiedy ludy Wschodu zajęły Półwysep Iberyjski i przekształciły chrześcijańską krainę w państwo islamskie. Podbicie Hiszpanii miało charakter wojny religijnej, której przyświecał jeden cel: szerzenie islamu. Obawa przed inwazją muzułmanów na hrabstwo południowofrancuskie i sąsiadujące z nimi państwo Franków skłoniła Karola Młota (major-dom, najwyższy urzędnik frankijski, w latach 714 – 741 naczelny dowódca wojsk Franków, ojciec Pepina Małego) do stworzenia regularnych oddziałów konnego wojska, z których wykształciły się w ciągu wieków zastępy rycerstwa. Była to warstwa wojowników, która wytworzyła swoisty styl życia, etykę i ceremonial.

Wychowanie chłopca na rycerza zaczynało się wcześniej. W wieku 7 lat dziecko zostawało paziem, co oznaczało, że chłopiec spod opieki kobiet przechodził do twardej szkoły męzczyzn. W wieku 14 lat paź musiał opuścić dom rodzinny, by już jako giermek przez 6, 7 lat pobierać nauki u innego rycerza.

Po dostatecznym opanowaniu sztuk wojennych i pomyślnym przejściu przez próbę charakteru giermek mógł być pasowany na rycerza. Pierwotnie zwyczaj pasowania miał typowo świecki charakter. Z biegiem czasu z tego prostego aktu wykształciła się religijna ceremonia. Uroczystość rozpoczynała się przy-

odzieniem giermka w piękne szaty. Później młodzieńca wprowadzano do sali paradnej. Tam, najdostojniejszy z obecnych rycerzy wręczał mu broń i ostrogi – akt ten stanowił właściwe pasowanie na rycerza. Na koniec wyruszano wspólnie do kościoła, w którym ksiądz święcił złożony na ołtarzu miecz i udzielał pasowanemu kościelnego błogosławieństwa. W trosce o postawę rycerzy opracowano reguły, według których powinni oni postępować. Autor jednej z ówczesnych ksiąg przypomina: „Baczenie pilnie na to, by posłusznym być panu swemu. Łupów nie łaknijcie, a żywota nie szczędźcie ku chwale króla. W słusznej sprawie jeno wojujcie, wrogów wiary w szczególności miejcie za nieprzyjaciół. Wždy dobro niech u was będzie na pieczy, wdów i dzieci bądźcie tarczą. Poczynionych ślubów wierności w terminach wszelkich dochowujcie.”

Kreowany przez literaturę ideał rycerskości jako dzielnej, pobożnej formy życia trwale naznaczył serca i umysły ludzi średniowiecza. Świetlani rycerze – bohater francuskiej bajki ludowej – Parsifal, legendarny Tristan, król Artur, a także hrabia Roland, dowódca tylnej straży Franków podczas powrotu wojsk Karola Wielkiego z Hiszpanii – byli powszechnie uważani za wzory osobowe swoich czasów.”

Na podst. książki W. Tarnowskiego *Rycerze*

1. Zatytułuj przeczytany fragment.

Niby proste, a jednak...

- Nie mielibyśmy problemów z zatytułowaniem np. pierwszego akapitu tekstu, który niewątpliwie dotyczy historii rycerstwa. Mówią o tym pierwsze słowa tego akapitu. Ale my musimy nadać tytuł całości. O czym więc czytamy w akapitach 2. 3. i 4.?
- Akapit 2. dotyczy wychowania chłopca na rycerza.
- W 3. akapicie opisana jest ceremonia pasowania na rycerza i wymienione rycerskie powinności.
- W akapicie 4. przywołani zostali bohaterowie literatury rycerskiej.

A więc jak zatytułować tekst, by zwrócić uwagę na wszystkie wymienione wyżej aspekty? Może po prostu *Rycerstwo*. A może trochę szczegółowiej – *Rycerstwo – narodziny, obyczaje, powinności, bohaterowie*? Co o tym sądzisz? Za bardzo szkolne? Zgadzam się. Przekazuje Ci pałeczkę. Inwencja należy do Ciebie.

2. Na podstawie 3. akapitu zredaguj w formie planu ramowego przebieg ceremonii pasowania na rycerza.

To proste. Z planem wydarzeń spotykasz się od najmłodszych klas szkoły podstawowej. Pamiętaj o jednakowej formie punktów (albo równoważniki, albo zdania!). Żeby nic Ci nie umknęło, spójrz na podkreślone fragmenty tekstu. I do dzieła...

- Przyodzianie giermka w piękne szaty.*
- Wprowadzenie młodzieńca do sali paradnej.*
- Wręczenie broni i ostróg przez najdostojniejszego z obecnych rycerzy.*
- Przemarsz do kościoła.*
- Poświęcenie przez księdza złożonego na ołtarzu miecza.*
- Udzielenie pasowanemu kościelnego błogosławieństwa.*

3. Zredaguj, na podstawie 3. akapitu, 8 zasad Kodeksu rycerskiego.

Zanim zabierzesz się do realizacji tego polecenia, pamiętaj, że przy redagowaniu *Kodeksu rycerskiego* obowiązują następujące zasady:

- powinien być zatytułowany,
- zapisany w punktach,
- mieć formę trybu rozkazującego.

Skoro już wszystko jasne, przystępujemy do pracy.

Kodeks rycerski

- Bądź wierny władcy.*
- Powściągaj chciwość.*
- Nie wahaj się oddać życia za króla.*
- Walcz tylko w słusznej sprawie.*
- Zwalczaj wrogów wiary chrześcijańskiej.*
- Stój na straży dobra.*
- Chroń wdowy i dzieci.*
- Dochowaj ślubów.*

4. Na podstawie tekstu wymień 4 wzory parenetyczne średniowiecznych rycerzy.

Szukamy ich w ostatnim akapicie. Bohaterami godnymi naśladowania w literaturze średniowiecznej byli:

- Parsifal,
- Tristan,
- król Artur,
- hrabia Roland.

MAŁY SŁOWNICZEK EPOKI CZ I.

ALEGORIA

Szczególny symbol – stały, tak utrwalony w świadomości społecznej, że jasny dla wszystkich. Na przykład kostucha jako śmierć, statek tonący jako obraz ojczyzny, paw jako obraz pychy. Wieki średnie uwielbiały alegorie i chętnie posługiwano się nimi w tekstach kultury.

APOKRYFY

– utwory nawiązujące do *Pisma Świętego*, ale nieuznawane przez władzę kościelne. Pochodzące z nich wątki i motywy, często oparte na fantastyce, bardzo rozpowszechniły się w tekstach hagiograficznych.

ARS MORIENDI

– sztuka umierania – w literaturze religijnej utwory o charakterze moralistycznym, będące rozmyślaniami na temat śmierci, zawierające wskazówki, jak człowiek powinien przygotować się na jej przyjście.

ASCEZA

Związana z wzorcem świętego. To odrzucenie dóbr ziemskich, unikanie wszelkich przyjemności życia, umartwianie się, dążenie do cierpień i poniżenia, mające na celu uzyskanie doskonałości duszy i w rezultacie zbawienia. Wszystko w myśl idei, że należy całkowicie oddać się Bogu i tylko kontemplacja ma sens. We wczesnym średniowieczu przybierała ona formy skrajnego samoudręczenia, później jednak zwyciężył pogląd o konieczności poszanowania ciała jako daru Boskiego, głoszony zwłaszcza przez św. Franciszka.

BŁAZENADA

Karnawał to część średniowiecznego świata. Raz w roku za zgodą biskupa odbywało się święto błazeńskie – wówczas wszystko było na opak, pozwalano sobie na ucztę i szaleństwa, a nawet parodiowanie świętości.

CHANSONS DE GESTE – PIEŚNI O CZYNACH.

Tak nazywano średniowieczne poematy epickie opiewające czyny rycerzy i władców z epoki Karola Wielkiego, były średniowieczną realizacją epiki.

CZŁOWIEK

Poddany Bogu, winien myśleć o życiu przyszłym, nie doczesnym. Jeśli artysta – to anonimowy. Człowiek żyje ze świadomością znikomości życia, jedyną pewną wartość upatruje w Bogu.

DANSE MACABRE

– taniec śmierci. Modny w epoce temat, nie tylko w literaturze, ale sztuce malarskiej. Polega na zobrazowaniu tańca śmierci – płaszu kostuchy, która zaprasza do siebie przedstawicieli wszystkich stanów. Tym samym zrównuje je – bez względu na wiek, bogactwo czy pochodzenie śmierć traktuje wszystkich tak samo.

ETOS RYCERSKI

– cała kultura rycerska z uwzględnieniem zasad i rycerskiego kodeksu. Rycerz musiał być prawy, prawdomówny i wierny. Dążył do świetności poprzez walkę o wiarę. Szkolił się w rzemiośle, stawał do walki i wielbił damę swego serca.

FEUDALIZM

Ustrój społeczny w epoce. Istota tkwi w stanowości i silnym zhierarchizowaniu społeczeństwa. Na szczycie drabiny społecznej stoi król, rycerze są jego wasalami, z kolei oni mają swoich wasali. Władzę dzierżą feudalowie – czyli dobrze urodzeni, mogą panować i duchowieństwo. Na społeczeństwo stanowe składają się stany: arystokracja, duchowieństwo, mieszczenie i chłopci.

GESTA

– po łacinie *czyny* – utwory opisujące wielkie, godne pochwały czyny jakiegoś bohatera; porównaj: chansons de geste – pieśni o czynach, starofrancuskie poematy epickie mówiące o przygodach wielkich rycerzy czy władców.

GOTYK

Wiodący od XIII w. styl w architekturze. Reprezentują go strzeliście katedry, okna zdobione witrażami, sklepienia łukowe. W odróżnieniu do ciężkich budowli romańskich świątynie gotyckie są wertykalne, wzniesione ku niebu, jaśniejsze.

HAGIOGRAFIA

– żywoty świętych i legendy o ich życiu i czynach; często występujące w średniowieczu gatunki literackie o charakterze parenetycznym.

HAGIOGRAFIA

– żywotopisarstwo o świętych. Modne w epoce opowieści o życiu, czynach i cudach świętych. Proponowały ideał ascety. W duchu filozofii św. Augustyna ukazywały odrzucenie pokus świata, cierpienia, męczeńską śmierć bohaterów. Najlepszy przykład – *Legenda o świętym Aleksym*.

HISTORIOGRAFIA

– dziejopisarstwo, utwory przedstawiające przeszłość historyczną. Do historiografii należą kroniki czy roczniki, gesta.

KRONIKA

– utwór przedstawiający przeszłe lub współczesne wydarzenia, zazwyczaj w porządku chronologicznym (choć w kronikach średniowiecznych niekiedy w ogóle nie pojawiają się daty!). Jej cechą charakterystyczną jest łączenie wiedzy historycznej z elementami fikcji, podaniami, legendami. Często autorzy kronik byli dalecy od obiektywności (np. tworzyli wychwalające władców panegiryki), łączyli opis faktów z moralizatorskimi komentarzami.

ODPOWIEDZ NA PYTANIA

JAKIE CECHY POWINIEN POSIADAĆ IDEALNY RYCERZ? ODPOWIEDZ NA PODSTAWIE „PIEŚNI O ROLANDZIE”.

Pieśń o Rolandzie opowiada o rycerzu, który dowodził tylną strażą króla Karola Wielkiego. Roland jest właśnie wzorem rycerza chrześcijańskiego, stał się nawet najbardziej bohaterską postacią, legendarną osobowością literatury średniowiecznej.

CECHY RYCERZA IDEALNEGO, JAKIMI ODZNACZA SIĘ ROLAND:

- **odwaga** – wskazuje na to zachowanie się Rolanda w czasie walki,
- **wierność władcy** (tutaj: Karolowi Wielkiemu),
- **pobożność i wierność Bogu** – jedna z najważniejszych cech rycerza średniowiecznego, rycerz walczył z niewiernymi, krze-

CO RÓŻNI ŚREDNIOWIECZNEGO ROLANDA OD STAROŻYTNEGO WZORU RYCERZA POZNANEGO W „ILIADZIE”?

WIELE ICH ŁĄCZY, ALE SĄ RÓŻNICE.

- Istotną jest cel jaki sobie stawiają. Starożytny rycerz jawnie walczy o łupy – średniowieczny natomiast w imię Boga szerzy wiarę, tępi innowierców.
- Różnie przedstawiona jest ich śmierć – zwłoki Hektora potraktowano haniebnie, śmierć Rolanda jest wzniosła i pełna patosu.
- Inaczej, oczywiście, zarysowuje się problem wiary (politeizm – monoteizm). Choć antyczny wojownik także ma swoich bogów i często ich wspomina, to jest z nimi jakby w większej poufałości, bogowie ingerują w jego sprawy. Bóg Rolanda jest odległy, wielki, nieosiągalny.
- Antyczni rycerze odczuwają zwykły ludzki strach – średniowieczni nie.
- Antyczny rycerz używa podstępów w walce – średniowieczny przynigdy.

POZA TYM WIELE ICH ŁĄCZY:

są idealni, silni, są mistrzami w walce, piękni, mężni, wierni w przyjaźni, czuli na punkcie honoru i rycerskiej sławy.

10. JAK ROZUMIESZ TERMIN „CHANSONS DE GESTE”?

Chansons de geste to dosłownie „pieśni o czynach”. Są to średniowieczne poematy epickie, nazywane także eposami rycerskimi. Gatunek ten opowiada o czynach bohaterskich z epoki Karola Wielkiego. Przykładem chansons de geste jest *Pieśń o Rolandzie*. Do eposu rycerskiego należą także romanse rycerskie i miłosne.

wiać wiarę chrześcijańską, np. Roland przeciw Saracenom.

- **wierność ojczyźnie** i przywiązanie do niej (patriotyzm) widać, gdy Roland mówi: „Nie daj Bóg, aby słodka Francja miała iść w pogardę”, i kiedy ginie: za króla, w imię Boga i ojczyzny – Francji.
- **nadludzka siła i umiejętność walki**, zapał i gotowość do walki, wierność w przyjaźni i męstwo;
- **najważniejszy jest honor rycerza** – wyeksponowany także w *Pieśni o Rolandzie*, Roland nie wzywa pomocy, gdyż byłoby to wystawieniem na szwank jego honoru rycerskiego, dopiero gdy widzi klęskę i śmierć Francuzów, decyduje się zadać w róg.

Przykłady chansons de geste:

- *O królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu* (Anglia),
- *Dzieje Tristana i Izoldy* (Francja),
- *Pieśń o Nibelungach* (Niemcy),
- *Pieśń o Cydzie* (Hiszpania).

OMW KOMPOZYCJĘ „PIEŚNI O ROLANDZIE”.

- Tekst dzieli się na trzy części – sama bitwa i śmierć Rolanda to przecież punkt kulminacyjny. Przedtem dochodzi do związania spisku przez zdrajcę Ganelona, natomiast po śmierci Rolanda król Karol Wielki mści się i zwycięża Saracenów.

- Osoba Rolanda jest kreacją idealnego rycerza, ale nie tylko w ukształtowaniu tej postaci zastosowano **zabieg idealizacji** – występuje wszędzie tam, gdzie mowa o pobożnych chrześcijanach i ich czynach, dotyczy króla, rycerzy Rolanda, opisu bitwy z niewiernymi. Jest to zresztą typową cechą eposu, podobnie jak inne:
 - podniosły styl,
 - kunsztowna składnia,
 - hiperbolizacja postaci – tak jak to bywało u Homera.

- Jest eposem bardziej realistycznym (bogowie bynajmniej nie wkraczają w akcję), ale symbole, znaki odgrywają tu ważną rolę, jak na średniowiecze przystało.

- Bardzo ważna jest scena śmierci Rolanda.
 - Raniony rycerz znajduje odpowiednie miejsce na wzgórzu. Tam pod pięknym drzewem, na zielonej trawie będzie konał.
 - Próbuje zniszczyć swój słynny miecz – Durendal, ale zamiar nie udaje się mu.

- Biję się w pierś, wyciąga rękawicę ku niebu – oddaje ją Bogu.
- Obraca twarz ku Hiszpanii, ale wspomina ojczyznę.
- Opuścił głowę na ramię, zmarł pod sosną, jego duszę zabrali aniołowie.

Nic z powyższej sceny nie jest przypadkowe. Wzgórze przypomina Gólgotę, rękawica oddana Bogu – uznanie Jego zwierzchnictwa na wzór hołdu lennego. Sam Roland w chwili śmierci przypomina Chrystusa (umiera z głową przechyloną na bok).

Scena śmierci rycerza pełna jest znaków religijnych, Roland uosabia typ męczennika, a wszystko rozgrywa się w atmosferze podniosłej, pełnej patosu. Jest to pewna nowość – przypomnijmy sobie śmierć Hektora z *Iliady*, była to wizja pozbawiona wszelkiej wzniosłości. I chociaż niektórzy pokpiwają sobie z tego epizodu, w którym Roland długo i pieczołowicie poszukuje dogodnego miejsca na umieranie, to właśnie ta scena stała się literackim wzorem obrazu bohaterskiej, wzniosłej, męczeńskiej śmierci.

JAKIE INNE LITERACKIE SCENY BOHATERSKIEJ ŚMIERCI MOŻNA PRZYTOCZYĆ?

- Dostarcza przykładów literatura romantyczna:
- *Reduta Ordona* i *Śmierć pułkownika*,
 - także śmierć Jacka Soplicy z *Pana Tadeusza* Mickiewicza
 - *Sowiński w okopach Woli* Juliusza Słowackiego.

SKĄD WYWODZI SIĘ IDEA OKRĄGŁEGO STOŁU?

Ze starego bretońskiego cyklu opowieści o królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu. Król Artur, który założył stolicę w mieście Camelot (dziś Winchester), nie chcąc wyróżnić żadnego ze swych wojowników, a przeciwnie – podkreślić ich równość, kazał zbudować okrągły stół. Przy takim stole miejsca są równoważne, choć rycerzy było aż stu pięćdziesięciu. Przeżywali niezwykle przygody, poszukiwali św. Graala, gromadzili się w Camelocie co rok, by opowiadać swoje rycerskie przygody.

Bohaterowie legendy spełniają wszelkie wymogi ideału rycerskiego: cnota, honor i pogarda dla zdrady, odwaga – to ich cechy. Należy do nich też zobowiązanie, jakie poczynili: ślubowanie wskazujące na uwielbienie i szacunek dla kobiety, bowiem przysięgli nigdy żadnej nie skrzywdzić, zawsze bronić jej sławy i życia, i zawsze jej pomóc.

Pierwszą damą opowieści jest niewątpliwie piękna Ginewra – żona króla Artura, którą pokochał rycerz Lancelot. Ta miłość zresztą zniweczyła jego plany znalezienia św. Graala, pamiętamy bowiem, że miał go odnaleźć rycerz najszlachetniejszy i nieskazitelny. Tymczasem Lancelot dał się zwieść czarom, uwiodła go dziewczyna, którą wziął za królową. Jak mógł się tak pomylić? Czary, czarodziejskie moce to sprawiły – bowiem świat arturiańskiego cyklu uzupełniony jest postaciami z krainy fantazji. Czarnoksiężnik Merlin, wróżki, czarownice i smoki – to indywidua, które znamy z baśni lub... z pomysłów twórców romantyzmu. Jeśli kogoś tknęło takie skojarzenie – to bardzo dobrze, bo przecież romantyzm pełną garścią czerpał z baśniowej atmosfery rycerskiego średniowiecza.

CECHY OPOWIEŚCI ARTURIAŃSKICH, KTÓRE DECYDUJĄ O ICH TRWAŁOŚCI I UNIWERSALIZMIE:

- • niezwykła, baśniowa atmosfera świata przedstawionego, która stała się inspiracją dla romantyków;
- • uniwersalne tematy, jakie podejmują:
 - miłości,
 - wierności swoim zasadom,
 - pogardy dla zdrady;
- • modele postaci, które kształtują:
 - ideał rycerza (Lancelot, Parsifal, Gowen),
 - ideał władcy (Artur),
 - typ ukochanej, kobiety najpiękniejszej na ziemi – królowej Ginewry;
- • motyw poszukiwania najwyższego skarbu – tu relikwii, świętego Graala, czyli zaginionego pucharu z przechowywaną krwią Chrystusa; św. Graal jest znakiem religijności epoki, ale też symbolem odwiecznych dążeń człowieka, który nie ustaje w poszukiwaniu najwyższych wartości, szczęścia lub odpowiedzi na najbardziej tajemnicze pytania;
- • obraz rycerskiego życia: turniejów, wojen, romansów dworskich, czyli ludzkiego świata, który współistnieje obok baśniowego i – ani się sobie dziwi, ani przeszkadza.

LIST

Niby nic – każdy potrafi napisać list. Zwłaszcza elektroniczny... Na pewno?
A jeśli będziesz chciał napisać list motywacyjny, list do urzędu albo otrzymasz podobne polecenie na teście? Może zdarzyć się tak, że w temacie wypracowania będzie żądanie, aby napisać coś w formie listu. I wtedy...

PRZYKŁADY TEMATÓW WYPRACOWAŃ – LISTÓW

- *W formie listu do przyjaciela opisz miejscowość, w której mieszkasz.*
- *Napisz list motywacyjny do zakładu pracy, w którym starasz się o staż.*
- *Napisz dalszy ciąg dziejów Wokulskiego w formie listu do pani Stawskiej.*
- *Napisz list opowiadający o życiu na wyspie Utopii.*
- *Zachęć koleżankę (kolegę) do przeczytania książki lub obejrzenia filmu (forma listu).*

TYPY LISTÓW

Listy dzielimy na:

- prywatne (wysyłane do kolegów, rodziców, dziadków)
- oficjalne (pisane do urzędu, sądu itd.)
- oraz motywacyjne (adresowane do pracodawców)

Pierwszy typ pozwala na największą swobodę – listy prywatne przypominają codzienne rozmowy. Nadawca listu może poruszać tematy osobiste – zwierzać się, prosić o radę. Często podkreśla zażyłe stosunki łączące go z adresatem, np. stosując czułe zdrobnienia, używając kodu zrozumiałego tylko przez nich – np. nadawanie wspólnym znajomym śmiesznych przezwisk.

Pozostałe dwa typy listów nie pozwalają na swobodę ani w zakresie układu graficznego, ani treści. W obu przypadkach w lewym górnym rogu piszesz swoje dane osobowe, w prawym górnym rogu (nieco niżej) piszesz dane odbiorcy. Nad nimi wpisujesz nazwę miejscowości, w której przebywasz, oraz datę zakładanego terminu wysłania listu.

JAK ZACZYNAMY LIST?

Konwencjonalnymi zwrotami:

- *Szanowna Pani,*
- *Szanowny Panie Dyrektorze,*
- *Szanowni Państwo.*

Równie sztapowa jest grzecznościowa formuła pożegnana, możemy zdecydować się na formę

- *Z poważaniem,*
- *Łączę wyrazy szacunku,*
- *Z szacunkiem.*

Pod tekstem po prawej stronie jest miejsce na własnoręczny podpis.

List oficjalny jest jeszcze bardziej uschematyzowany niż list motywacyjny; obowiązujące sformułowania to:

- *Zawiadamiam, że dnia ...,*
- *Zwracam się z uprzejmą prośbą o ...,*
- *Proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby,*
- *Zalłączam kopię...*

BUDOWA LISTU

- Zwrot grzecznościowy rozpoczynający list
- Treść listu
- Zwrot pożegnany
- Podpis
- Postscriptum (nie zawsze)
- Należałoby pamiętać o dacie i miejscu nadania.

NAGŁÓWEK

- *Cześć!*
- *Kochana Zosiu!*
- *Witaj Andrzej!*
- *Drogi Wojtku!*
- *Szanowna Pani, Szanowny Panie*
- *Miła Pani*

A POTEM:

- *Dziękuję za list!*
- *Wspaniale, że napisałeś – teraz kolej na mnie.*
- *List Twój dostałem.*
- *Bardzo mi miło, że napisałeś do mnie.*

– *Na początku pozwól wytłumaczyć, dlaczego tak długo nie pisałem.*

– *Przepraszam, że się nie odzywałem.*

– *Od dawna zabieram się, aby do Ciebie napisać.*

ZAKOŃCZENIE

- *Twój Misio.*
- *Do zobaczenia. Telesfor.*
- *Czekam na szybką odpowiedź.*
- *Na tym kończę.*
- *Proszę, napisz szybko, co u Was słychać.*
- *Muszę kończyć. Do zobaczenia.*

Uwaga – wielka litera

Używaj jej nie tylko przy imieniu i nazwisku adresata, lecz także, kiedy mówisz o nim za pomocą innego słowa, np. zaimka: *Ty, Twoim, Babciu* itp.

W treści listu – oprócz „zadanego” tematu – umieszczamy odpowiedzi na pytania naszego korespondenta lub zadajemy sami pytania. Pamiętaj – list wymaga grzeczności i szacunku wobec nadawcy!

LIST MOTYWACYJNY

List motywacyjny jest pismem urzędowym dołączonym do podania i życiorysu, które powinno objaśniać, jakimi motywami kieruje się kandydat starający się o dane stanowisko oraz dlaczego uważa, że się na nie nadaje. Jest to po prostu specyficzna forma rozprawki.

Zasady są te same:

- teza (chcę pracować w państwa firmie)
- oryginalny wstęp
- dobre argumenty
- błyskotliwe zakończenie

Jak w każdym dobrym wypracowaniu.

KOMPOZYCJA LISTU MOTYWUJĄCEGO

List motywacyjny i CV stanowią prawie nierozdzielny całość zwaną dokumentami aplikacyjnymi. Obowiązuje trójdzielna kompozycji – składa się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia.

TREŚĆ LISTU MOTYWACYJNEGO

List motywacyjny powinien dać jasną odpowiedź na dwa podstawowe pytania:

- Jakie motywy skłaniają piszącego do starania się o dane stanowisko? (Argumenty to np. prestiż firmy, możliwość przyczynienia się do jej rozwoju, chęć wykorzystania w praktyce wiedzy i umiejętności zdobytych podczas studiów).
- Dlaczego uważa on, że nadaje się do podjęcia tej pracy? (Argumenty to np. ukończenie preferowanego przez pracodawcę kierunku studiów, doświadczenie na podobnym stanowisku, zapal do pracy).

SKŁADA SIĘ Z NASTĘPUJĄCYCH ELEMENTÓW:

- miejscowości i daty (prawy górny róg),
- informacji o nadawcy (lewy górny róg),
- informacji o odbiorcy prawy górny róg, pod datą, poniżej danych nadawcy),
- adnotacji, czego dotyczy (lewa strona, poniżej danych odbiorcy)
- List rozpoczyna się standardową formułą grzecznościową
- *Szanowna Pani Dyrektor,*
- *Szanowny Panie Dyrektorze.*
- Następną część listu motywacyjnego to akapity składające się na jego właściwą treść.

I akapit – wyjaśnienie przyczyny napisania listu,
II akapit – prezentacja *kwalifikacji*, *wyliczenie swoich zalet* oraz cech osobowości,
III akapit – *opis doświadczenia zawodowego;*
IV akapit – *zakończenie zawierające zapewnienie, że jest się dobrym kandydatem i zasugerowanie zaproszenia nas na rozmowę kwalifikacyjną.*

- W części końcowej jest miejsce tylko na wyrażenie nadziei na odpowiedź adresata – oczywiście wyrażone standardowo.
- *Oczekuję na wiadomość od Państwa.*
- *Będę wdzięczna za możliwość osobistego spotkania się z Panem.*
- *Proszę o rozpatrzenie mojej kandydatury.*
- *Zapewniam, że mam duże doświadczenie w pracy na podobnym stanowisku.*
- *Wierzę, że będę mógł przyczynić się do rozwoju Firmy.*
- Kończy się standardową formułą grzecznościową:
- *Z poważaniem*
- *Z wyrazami szacunku*
- własnoręcznym podpisem (prawy dolny róg).

Takie pismo zawsze piszemy w 1. os. lp., a jego objętość nie może przekraczać jednej strony maszynopisu.

UWAGA 1.

W informacjach o nadawcy podajemy:

- imię i nazwisko,
- adres z kodem pocztowym,
- nr telefonu,
- adres mailowy.

UWAGA 2.

W informacjach o odbiorcy podajemy:

- imię i nazwisko (może być poprzedzone zwrotem grzecznościowym **Sz.P.**) lub stanowisko,
- nazwę instytucji.

UWAGA 3.

Aby wyodrębnić, czego nasz list dotyczy, zapisujemy zwrot *Dotyczy:* i poniżej umieszczamy nr ogłoszenia, datę i miejsce jego zamieszczenia lub piszemy – jakiej sprawy dotyczy. Np. *Dotyczy: odpowiedzi na ogłoszenie nr 234 z 13.07.2010 r. zamieszczonego w Gazecie Wyborczej.*

Lub *Dotyczy: obsadzenia stanowiska maklera giełdowego.*

UWAGA 4.

W trakcie wylizania i opisywania swoich kwalifikacji, doświadczenia i zalet należy pamiętać o tym, by nie wykreować się na pozbawionego wad geniusza, ponieważ rolą listu jest przekonanie pracodawcy, że zatrudnienie nas przyniesie firmie wymierne korzyści.

UWAGA 5.

Warto zachęcić pracodawcę do spotkania z nami w cztery oczy podczas rozmowy kwalifikacyjnej, w trakcie której mógłby lepiej poznać nasze predyspozycje zawodowe oraz osobowość.

CHARAKTERYSTYKA

STAŁY PLAN CHARAKTERYSTYKI

1. **Przedstawienie postaci.**
2. **Cechy zewnętrzne** (wygląd).
3. **Cechy psychiczne** (osobowość, wnętrze, przeżycia).
4. **Stosunek do świata** (ludzi, zwierząt).
5. **Ocena postaci.**

Charakterystyka – to praca prezentująca i oceniająca bohaterów literackich lub filmowych. Jej elementy występują często także w pracach obszerniejszych – rozprawkach, esejach czy recenzjach.

PUNKT 1.

To „ankieta personalna”. Kim dana osoba jest? Czy to bohater lektury? Jeśli tak, należy podać jego adres literacki (tytuł dzieła, autor). Kim jest? Gdzie mieszka? Co wiadomo o jego wieku, rodzinie, majątku? Informacje te, wbrew pozorom, bywają ważne. Nie tylko porządkują – czasem od razu niosą informację o typie postaci.

PUNKTY 2. I 3.

To nie tylko rejestr informacji. Śmiało można pokusić się o przedstawienie własnych emocji. Do uwag, że ktoś jest chudy, piegowaty, a w dodatku kłamie, jest lizusem, chytry, bez skrupułów – dodajesz, że to postać budząca niechęć, może nawet odrazę. Dobrze widziane jest powoływanie się na utwór. W tym punkcie charakterystykę wzbogacisz, przywołując fragmenty tekstu – opisując bohatera lub tok jego myśli, poglądy, wypowiedzi.

PUNKT 4.

Wiele mówi o postaci jej stosunek do otoczenia. Może być przeciwieństwem siłą twórczą, która stwarza nastrój, atmosferę. Może być jednostką niszczącą. Bierny, aktywny, kreatywny... Często miarą wartości jest wkład w otaczający świat. To samo dotyczy postaci literackich.

CHARAKTERYSTYKA ROLANDA

PREZENTACJA

Hrabia Roland to francuski arystokrata – człowiek wysoko urodzony, *ukochany siostrzeniec* cesarza, chociażby z tego powodu mający wyjątkową pozycję wśród rycerzy. Należał do najbliższego grona Karola Wielkiego. W kulturze europejskiej pozostał wzorcowym typem rycerza średniowiecznego.

WYGLĄD

Wiemy, że hrabia Roland to silny i urodziwy mężczyzna. Zgodnie ze średniowieczną modecią, bohater dobry musiał być także piękny.

PUNKT 4. ZAKOŃCZENIE CHARAKTERYSTYKI

Po wcześniejszych rozważaniach jest jasne, czy uznajesz osobę z książki rodem za ideał i wzór postępowania, czy przeciwnie – jest to typowy czarny charakter. Należy podsumować wszystko i wyważyć ocenę. Można urozmaicić zakończenie spojrzeniem w przyszłość – spróbować przewidzieć dalsze losy bohatera.

ZAPAMIĘTAJ

Charakterystyka bezpośrednia to wszystko to, co autor bezpośrednio mówi o swoim bohaterze. Wszelkie fragmenty typu:

- *Był to człowiek wysoki, szczupły o szlachetnej twarzy*
- *Była odważną kobietą, mówiła wprost, o co jej chodzi*

– są właśnie charakterystyką bezpośrednią.

Można więc śmiało stwierdzić:

- *Autor bezpośrednio nakreśla cechy, takie jak...*
- *Z charakterystyki bezpośredniej bohatera wynika, że...*

Charakterystyka pośrednia – postać ujawnia swój charakter sama. Jest to takie opisanie bohatera, w którym autor nie podaje cech postaci wprost, lecz opisuje czyny. Czytelnik na podstawie działań danej osoby, wnioskuje o jej cechach charakteru. Np.:

- Pomaga słabszym, współczuje chorym – to postać pozytywna.
- Ukradł coś, jest nieuczciwy – postać negatywna.

Charakterystyka porównawcza – to charakterystyka, w której opisuje się i zarazem porównuje dwie postacie, np.:

- Cześnika i Rejenta (*Zemsta* Aleksandra Fredry).
- Rycerza antycznego i średniowiecznego.

Stworzenie dwóch oddzielnych charakterystyk jest gorszym pomysłem. Dynamiczna, ciekawa praca to **równoległe** charakteryzowanie i porównywanie obu bohaterów.

CECHY CHARAKTERU

Uwaga – są to zarazem cechy idealnego rycerza.

- Roland zawsze pozostał wierny swojemu panu i ojczyźnie.
- To wzór patriotyzmu i lojalności wobec władcy.
- Bardzo ważne miejsce w charakterystyce Rolanda zajmuje troska o honor rycerski, niekiedy przybierająca rozmiary szaleństwa – kiedy dowodzony przez niego oddział został napadnięty przez olbrzymią armię Marsyla, Roland nie wezwał pomocy. Z jednej strony wierzył, że dzięki swoim nadzwyczajnym zdolnościom uda mu się pokonać wroga, z drugiej przekonany był,

że wezwanie pomocy byłoby przejawem tchórzostwa i na zawsze okryłoby go niesławą.

- Hrabia Roland był pobożny, to rycerz chrześcijański walczący w obronie wiary, którą za pomocą miecza pragnął rozprzestrzeniać. Walczył i umierał z imieniem Boga na ustach.
- Pozostawał wierny w przyjaźni i miłości.
- Solidarny ze współtowarzyszami – Roland zawsze gotowy był wspierać swoich towarzyszy, a kiedy zginęli – pomścić ich śmierć.
- Odważny, mężny, chętnie podejmował się najbardziej ryzykownych i trudnych zadań. Każdą trudną misję uważał za zaszczyt, tym większy, im niebezpieczniejsze było zadanie.

Do cech rycerskich należy także opieka nad słabszymi, uwielbienie kobiety – damy swego serca i obrona jej czci na każdym miejscu i o każdej porze. Jeśli chodzi o Rolanda – ten wątek został słabo zarysowany – wiadomo tylko, że jego ukochaną jest Oda i że na wieść o śmierci rycerza umiera.

OCENA BOHATERA

• Mamy do czynienia ze wzorem rycerza – ocena musi być zatem pozytywna. Wymieniane wyżej cechy są ze wszech miar godne pochwały i trudno ich nie popierać. Większość z nich ukształtowała postrzeganie prawego człowieka w naszej kulturze i jest wciąż aktualna – to na przykład wierność zasadom, honor, odwaga, pomoc słabszym, gra fair play...

• Tym, co budzi kontrowersje, jest ocena decyzji Rolanda – faktycznie, że nie zadął w róg, nie wezwał pomocy. Z punktu widzenia stratega bitwy – naraził na śmierć swój oddział, jest odpowiedzialny za życie przyjaciół, które poświęcił dla własnego honoru, podobny wyrzut czyni mu Oliwier, z którym chętnie się dziś zgodzimy. Nie należy jednak przykładać miary współczesnej do światopoglądu ludzi sprzed około tysiąca lat. Wychowani w kulcie honoru i religijności nie zrozumieją zarzutu czy poglądu, że życie ludzkie ma wyższą wartość niż honor jednostki, że inne narody mają prawo do swojej religii, a walki o ich nawrócenie tak naprawdę były ekspansywnymi, agresywnymi wojnami, przynoszącymi zwycięzcom ziemię i łupy...

STOSUNEK DO OTOCZENIA

Jak na rycerza przystało Rolanda cechują przede wszystkim dwie postawy:

- **Wierność** – taki jest wobec króla, przyjaciół i ukochanej. Te osoby mogą liczyć na niego bezwzględnie – rycerz nie zdradzi, nie złamie danego słowa.
- **Nienawiść wobec wroga**, innowiercy, zdrajcy. Wobec tych osób rycerz będzie okrutny i bezwzględny – ale uwaga – jego powinnością jest uczciwa walka wręcz, „z otwartą przyłbicą” – podstęp, zdrada to chytry, którymi się brzydzi.

WYPRACOWANIE EGZAMINACYJNE

Kodeks rycerski jako zbiór wartości nieprzemijalnych. Na podstawie rycerza Rolanda i wybranego bohatera Krzyżaków Henryka Sienkiewicza wskaż wartości etosu rycerskiego, które uważasz za nadal cenne.

NOTATKA WSTĘPNA:

Postacie do wykorzystania:
– Roland
– Jurand
– Zbyszko z Bogdańca

Cechy wciąż wartościowe:

honor, wierność danemu słowu, wierność w przyjaźni, mistrzostwo w walce, szlachetne cele walki z wrogiem.

Uwagi

- Zawsze zadaj sobie pytanie: jaki to gatunek pracy? W tym przypadku rozprawka – musisz postawić tezę i udowodniać ją w trakcie rozwijania pracy. Tezy szukaj w temacie pracy – tak jest i tutaj: kodeks rycerski zawierał wartości aktualne także dziś, dowodzą tego pewne cechy Rolanda i wybranego bohatera.
- Analiza poleceń tematu: wybierz bohatera „do pary” Rolandowi i wskaż te nieprzemijalne cechy. Proszę bardzo – jak wybrać to wybrać od razu: Niech będzie Zbyszko z Bogdańca, niego też znajdziemy sporo nieprzemijających zalet.

- Polecenie „wymień” to kopalnia punktów. Za każdą dobrze wymienioną cechę będzie punkt – idziemy więc na ilość, każdą wymienioną cechę opatrując komentarzem: w jaki sposób pokazał ją bohater i czy dziś wciąż się przydaje ludzkości?

PODNIĘŚ POZIOM

Punkty za szczególne walory to też dobre punkty. Łatwo to zrobić odwołując się do poezji współczesnej. Na dowód nieprzemijalności pewnych postaw zacytuj końcówkę *Przesłania Cogito* Zbigniewa Herberta. Nie pamiętasz cytatu dokładnie? Przytocz tylko sens utworu – to też się liczy.

PUNKTY ZA PODSUMOWANIE!

W zgrabnym zakończeniu wróć do tezy, potwierdź ją jeszcze raz, podkreśl zgrabnym cytatem.

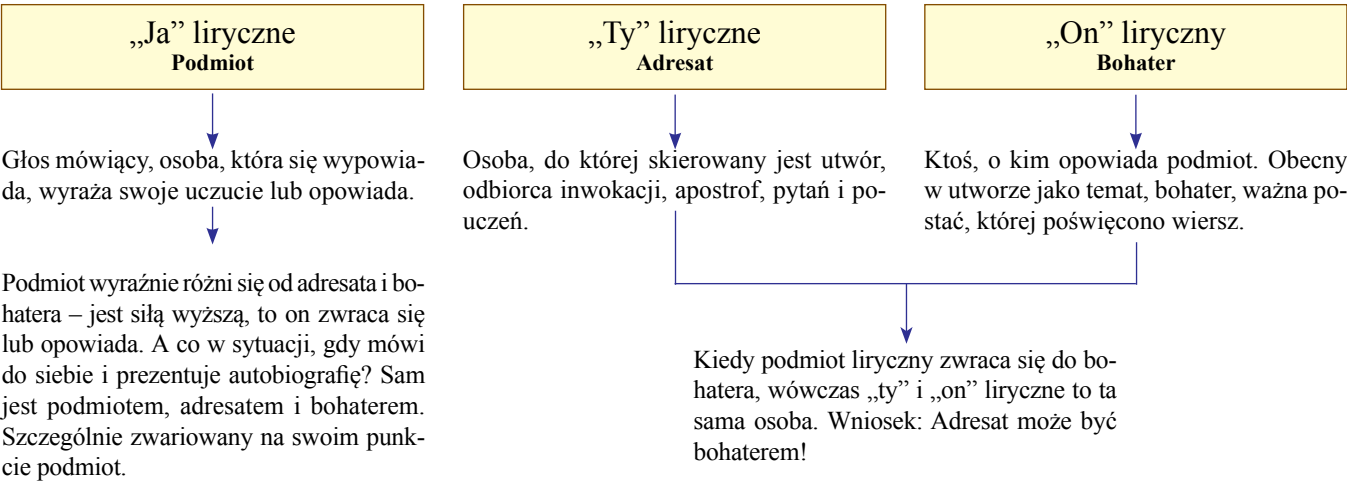
Przykład:

Rycerskie motto niech będzie najlepszym podsumowaniem moich rozważań, żyjmy tak – „iżby nas nie pohańbiono w pieśni” – takie motto przystoi również ludziom współczesnym.

BOHATER LIRYCZNY

NA PEWNO NAJWAŻNIEJSZY W WERSZU JEST PODMIOT LIRYCZNY. ALE UTWÓR MOŻE TEŻ MIEĆ SWOJEGO BOHATERA! TO KTO INNY NIŻ PODMIOT I TRZEBA UMIEĆ TE OSOBISTOŚCI ROZRÓŻNIAĆ.

TRZY OSOBY WERSZA

KILKA PRZYKŁADÓW

<i>Szedł po świetle Bajdała, Co go wiosna zagrzała – Oprócz siebie – wiódł szkapę, oprócz szkapy – wołu, Tyleż tedy, co wszędy, szedł z nimi pospołu.</i> Bolesław Leśmian <i>Dusiolek</i> Znasz ten wiersz. Jak myślisz, czy ma on tylko jednego bohatera lirycznego? Zwróć uwagę na tytuł.	podmiot liryczny – trzecioosobowy narrator ballady liryka pośrednia bohater utworu: Bajdała
<i>Orszulo moja wdzięczna, gdzieś mi się podziła? W którą stronę, w którąś się krainę udała? Czyś ty na wszytki nieba wysoko wzniesiona I tam w liczbę aniołków małych policzona?</i> Jan Kochanowski <i>Tren X</i> Zwróć uwagę, że masz do czynienia z apostrofa (zwrotem do Urszulki), a także z nagromadzeniem pytań.	podmiot liryczny – poeta, zbolaty ojciec, sam Kochanowski adresat: Urszulka bohater liryczny: Urszulka
<i>Żołnierze smukli. Twarzyczki jasne, a noce ciemne trą się i gniotą, lądy się łamią, sypie się złoto i chyba pancierz ziemi za ciasny pęka rozsada i grzmi, i grzmi.</i> Krzysztof Kamil Baczyński <i>Z lasu</i>	podmiot liryczny – trzecioosobowy (możemy go utożsamiać z poetą) bohater liryczny – zbiorowy: żołnierze, powstańcy 1944 roku

ZAPAMIĘTAJ

- **PODMIOT LIRYCZNY** – głos mówiący w wierszu, liryczne „ja”, ktoś kto mówi, ale nie musi być tożsamy z poetą.
- **BOHATER LIRYCZNY** – postać, którą utwór przedstawia. Oprócz niej szukaj podmiotu. Może być zbiorowy, może też być adresatem.
- **INWOKACJA** – zwrot do muzy, Boga, istot nadprzyrodzonych, ważnego adresata, umieszczona na wstępie utworu epickiego. Słynna inwokacja: *Litwo! Ojczyzno moja.*
- **APOSTROFA** – zwrot do kogoś w utworze literackim. Jest to zwrot bezpośredni do wybranego adresata, często uroczysty (*Matko moja!*).

TROPY STYLISTYCZNE

Epitet i porównanie to łatwe poetyckie chwytły, często używane, powtarzające się w testach.

Metafora – trudniejsza – zasługuje na potraktowanie oddzielne.

Czemu są „tropami”, chwytami, „figurami” stylistycznymi? Kiedy powstaje wiersz, poeta używa rozmaitych zabiegów (chwytów), by nie mówić zwyczajnie, lecz mówą poezji. Tych sposobów jest mnóstwo: można wszystkie wyrazy zaczynać od tej samej litery, ktoś wpadnie na pomysł, by gromadzić czasowniki, inny na to, by powtarzać na początku zwrotek ten sam wyraz lub zdanie. Jeden poeta może mieć upodobanie do środków fonetycznych – wiersz będzie zadziwiał dźwiękami, inny do plastycznych – będzie malarski, pełen barw. Wśród rozmaitych środków stylistycznych (właśnie fleksyjnych, fonetycznych, słowotwórczych) wyróżniamy trzy najważniejsze – nazwane **TROPAMI STYLISTYCZNYMI**. Różnią się one od innych chwytów tym, że właściwie są zestawieniami wyrazów, celowymi, tak dobranymi, że wnoszą nowe znaczenie. Powstaje nowa jakość znaczeń! Oto trop – „odwrócenie”, „obrócenie” wyrazów tak, by nadać im nowy sens.

Tropy stylistyczne, powtórzmy – są trzy:
EPITET, PORÓWNANIE, METAFORA.

ISTOTA EPITETU

- Określa przedmiot, opisuje rzeczownik. W związku z tym najczęściej epitetami będą przymiotniki.
- To dzięki epitetowi wiemy, jaki wygląda dana rzecz.
- Epitet ujawnia spojrzenie poety, który na przykład postrzega coś jako *srebrzystoturkusową ciszę*...
- Zdradza styl danego poety, który może używać epitetów w typowy dla siebie sposób.

PRZYKŁADY EPITETÓW:

- *smutna* ziemia
- *czarny* śnieg
- *bawoli*, *długi*, *cętkowany* róg
- *srebrny* głos
- *dziewczęce* imię
- *błyszcząca* zorza

UWAGA – EPITET STAŁY.

Używał go Homer. W jego eposach pewnym postaciom przypisano stałe epitety, funkcjonujące niemal jak przezwiska.

- Eos – różanopalca,
- Zeus – gromowładny,
- Achilles – prędkonogi.

Trzy podstawowe tropy stylistyczne, to epitet, porównanie i metafora. Podstawowe dla poetów, którzy nie chcą zwyczajnie opisywać świata i podstawowe dla uczniów analizujących wiersz. Trzeba umieć je rozpoznać.

ISTOTA PORÓWNIANIA

ZAPAMIĘTAJ!

Istotą porównania jest zestawienie dwóch przedmiotów albo zjawisk, na podstawie jakiegoś podobieństwa. Znak rozpoznawczy porównań to słowa: **jak, jakoby, jakby, niby**. Bez niego nie ma porównania, jest wskazaniem, że coś porównujemy.

To	<i>jak, niby, jakby, jakoby</i>	To
<i>oczy</i>	jak	<i>gwiazdy</i>
<i>twarz</i>	jak	<i>księżyc w pełni</i>
<i>postać</i>	jak	<i>stóg siana</i>

UWAGA: PORÓWNANIE HOMERYCKIE!

Charakterystyczne dla eposu, wymyślone przez Homera. Polega na tym, że ta część, do której porównujemy (cokolwiek), zostaje rozbudowana w całą scenę, w duży obraz poetycki. I mamy tak: **To jak TO**

Porównania homeryckiego użył w *Trenie V*, mówiąc o losie Urszulki Jan Kochanowski.

Oto słynny przykład – szczególnie wart zapamiętania.

Taki się mej najmiłszej Orszuli dostało

Jako

*Oliwka mała pod wysokim sadem
Idzie z ziemi ku górze macierzyńskim śladem
Jeszcze ani gałązek, ani listków rodząc
Sama tylko dopiro szczupłym prątkiem wschodząc*

PO CO POEZJI METAFORY?

Poezja jest innym sposobem mówienia o świecie. Nie zwykłym, codziennym spojrzeniem, ale nadzwyczajnym. Jest jeszcze czymś więcej: zmienianiem świata, tworzeniem nowych pojęć i kategorii. Takie sobie bure kocisko w rzeczywistości jest burym dachowcem. W poezji może być: szarą, puchatą chmurą dachów... Jest pomysł, coś nowego, zmiana świata, dowód wyobraźni. Kocisku by się pewnie podobało... A właśnie do tego, by zmieniać, najlepiej nadaje się królowa zabiegów poetyckich, czyli... **metafora** (inaczej **przenośnia**).

Pierwsza nazwa brzmi intelektualnie, druga swojsko. Używając pierwszej, pamiętajcie o drugiej. Przenośnia to taki zabieg: przenosi się znaczenie jednego wyrazu na drugi, a w wyniku tego przeniesienia mamy nową jakość, nowe znaczenie.

Przykład: *ognista kula* = *słońce*.

Poeta przeniósł znaczenie słońca (gwiazda znana nam skądinąd) na słowa ognista kula. Ładnie przeniósł, zgadza się kształt i kolor. Jeśli zanurzy się ją w lazurowej wodzie, wiemy, że chodzi o zachód słońca nad morzem (znów przeniesione znaczenie).

Uwaga! To przeniesienie znaczenia nie może być bez sensu, musi odbyć się na podstawie jakiegoś podobieństwa, łączności. Kula i słońce mają coś podobnego (kształt i barwa są tu podstawą przenośni).

- Jeśli chłopak nazwie dziewczynę swoją *Wenus* – dziewczyna powinna być piękna, a chłopak przeniósł „znaczenie” bogini miłości na swoją wybrankę.
- Jeśli dziewczyna powie o swoim przyjacielu: *mój Romeo* – to nie przyjaźń, tylko miłość ma na myśli, „przeniosła” imię największego kochanka literatury na kolegę z klasy. Podstawa: uczucie, może podobieństwo do ewentualnego Romea.

Aby przenosić znaczenia i zestawiać słowa tak, by miały nowe znaczenia – trzeba mieć jakąś podstawę, cień podobieństwa.

DRUGI SPOSÓB NA ZROZUMIENIE METAFORY

Niektórzy mówią: metafora to **skrócone porównanie!**

Przypominamy porównanie: składa się z dwóch członów:

- coś, **co** porównujemy,
- i coś, **do czego** porównujemy,

połączone słowami: *jak, jakoby, niby, jakby*.

Musi być to połączenie!

Słońce jak kula ognista.

Po skrócie (wyrzucamy charakterystyczne *jak*):

Słońce = *kula ognista*. Mamy przenośnię.

Piersi miała jak cytryny.

Po skrócie:

Cytryny jej piersi (widać było albo nie itd.). Mamy przenośnię.

Zamczysko jak skalista góra.

Po skrócie:

Skalista góra z wieżycami – oto zamczysko. Mamy przenośnię.

Można to zapamiętać i w ten sposób, bo nadal jest to przenoszenie znaczeń z jednego obiektu na drugi, na podstawie pewnego podobieństwa, bo przecież porównanie opiera się na zestawieniu rzeczy jakoś tam podobnych. Najistotniejsze jest jednak to powstanie nowego znaczenia, nowego ujęcia, które zwykły prosek do prania może przemienić w białą wichurę lub pogromcę brudu i tłuszczu. To też metafory...

2. JAK ODCZYTAĆ METAFORĘ

Nie zawsze jest to proste. Ponieważ metafora tym lepsza, im oryginalniejsza, im celniejsze skojarzenie, na którym została oparta, niektórzy poeci wpadają na niesamowite pomysły. Że gwiazda ognista oznacza zachodzące słońce, to łatwo zgadnąć. „Suchy przestwór oceanu” to step, nazwany tak jakby przez skrócone porównanie: step jak suchy ocean (Stepy akermzańskie).

Ale oto metafora z wiersza Herberta:

widzisz tyle co martwa mrówka

to znaczy czarne słońce o złamanych promieniach. Tak mówi Fortynbras do martwego Hamleta. „Czarne słońce o złamanych promieniach” to określenie hamletowskiego trupa i zarazem zabitej mrówki. Ale jest w tym zawarta wielkość i wzniosłość, bo choć pokonane i zgasłe – to jednak słońce. Jest w tym też groza: czarne słońce o złamanych promieniach to nic innego jak swastyka – symbol śmierci z innych czasów. Oto prawdziwie bogata metafora!

W przypadku tych łatwiejszych może pomóc trójkąt metafory, wymyślony przez polonistów. Wygląda on tak:

PRZYKŁADY

METAFORA: PŁOMIEŃ MIŁOŚCI

Znaczenie słownikowe:

- płomień – ogień.
- miłość – uczucie.

Znaczenie przenośne:

- gorące, wielkie uczucie miłości.

METAFORA: OKO BŁĘKITU

Znaczenie słownikowe:

- oko – ludzki organ wzroku
- błękit – odmiana niebieskiego

Znaczenie przenośne:

- poetycka nazwa księżyca

3. RODZAJE METAFOR

➤ **ANIMIZACJA** – **ożywienie**, nadanie przedmiotowi cech istot żyjących. I oto znajdujemy się nagle w świecie baśni: długopis mówi, kamień porusza się żwawo, budynek kłania się w tańcu... „Anima” znaczy dusza. Ta metafora polega na nadaniu duszy obiektom bezdusznym.

➤ **SYMBOL** – to szczególny rodzaj metafory, kiedy danemu obiektowi przypisujemy jakieś znaczenie na dłużej. Ten biedak – obiekt stanie się symbolem, będzie już zawsze coś oznaczał, coś innego niż siebie. Symbol to nie jest przeniesienie znaczenia na chwilę, symbol staje się znakiem już na stałe. Popatrzmy na przykłady: czerwone serce to symbol walentynek, co za tym idzie – miłości. Tęcza jest symbolem nadziei, podkowa – szczęścia itd. W naszym świecie również firmy stwarzają sobie symbole – np. lew jest symbolem Peugeota.

Symbolami mogą być ludzie – np. Siłaczka symbolizuje poświęcenie się misji, a symbolem przemiany człowieka jest Jacek Soplica.

➤ **ALEGORIA** – jest to tak zwana **wielka metafora**. Polega na tym, że zrozumiały dla nas, jednoznaczny sens niesie dany obraz, scena lub osoba. Oto alegoriami są postacie, jakie nadaliśmy pojęciom: gołąb = pokój, sowa = mądrość, biała lilia = niewinność itd.

Inne big metafory to stałe sceny lub obrazy, najsłynniejsza to tonący okręt porównany do ojczyzny. *Nie czas tobołki własne opatrywać, gdy cały okręt tonie* – grzmiał Piotr Skarga jeszcze w renesansie. Motyw podjęły pokolenia (Słowacki, Sienkiewicz) i tonący okręt pozostał polską alegorią ojczyzny w potrzasku.

➤ **PERYFRAZA** – **omówienie**. Zamiast powiedzieć wprost: Małysz, użyjemy omówienia: pierwszy wśród polskich narciarzy. Zamiast Jan Kochanowski – poeta z Czarnolasu. Zamiast miasto – ludzkie siedlisko, zamiast Wisła – królowa polskich rzek, zamiast Sienkiewicz – autor *Quo vadis* itp. Proste. Po co? Ludzie lubią czasem coś wymyślić, zamiast powtarzać do znudzenia to samo i w ten sam sposób. Po co mówić wciąż pani od chemii i pani od chemii? Przecież można użyć oszałamiającej peryfrazy: naczelną wiedźmą szkolną i wszyscy wiedzą, o kogo chodzi.

➤ **PERSONIFIKACJA** – **uosobienie**. Czynimy ze zwierzęcia lub przedmiotu martwego – osobę. Nadajemy mu cechy ludzkie. Możemy spotkać się też z określeniem **antropomorfizacji** (antropos = człowiek, morphe = kształt), czyli dokładnie: nadawanie kształtu człowiekowi. Na przykład garnkowi: *garnek westchnął i zapłakał szczerze*. To ludzie płaczą i wzdychają. Albo: *mój budzik zwariował*. Budziki nie wariują, to ludzie wariują. Dokonaliśmy antropomorfizacji i personifikacji. Spersonifikujmy zwierzę: *wróbelek zastanowił się, krasula sąsiadów całkiem oszalała* itd. Uczyniliśmy z nich osoby, przypisaliśmy ludzkie cechy, bowiem tak naprawdę wróbelki nie zastanawiają się, a krasule nie szaleją. Chyba.

NIEODMINNE CZĘŚCI MOWY cz. 1

PARTYKUŁA

Funkcja
modyfikowanie (czyli zmienianie) **sensu wyrazu lub zdania**. Dzięki partykule mówiący może wyrazić stosunek do wypowiedzanej treści np.:
– *chodźże*,
– *Na pewno zdam*.

Podział partykuł		
wzmacniające: <i>no, -że, -ż</i>	pytające: <i>czy, -li</i>	przypuszczające: <i>-by, -byś</i>
Wzmacnia znaczenie zdania – użyj ich, gdy chcesz podkreślić swoją wypowiedź:	Modyfikuje zdanie – użyj jej, gdy chcesz o coś zapytać:	Użyj jej, gdy chcesz zaznaczyć w swojej wypowiedzi przypuszczenie lub konieczność spełnienia jakichś warunków:
– <i>Przyjdź no,</i> – <i>Chodź no do mnie!</i> – <i>Idźże szybciej!</i> – <i>Ruszbże się,</i> – <i>Czyż nie mówiłam, że tak będzie?!;</i>	– <i>Czy wczoraj byłeś w kinie?</i> – <i>Czy go lubisz? Znaszli ten kraj?</i> Partykuła -li jest już archaiczna, ma ona znaczenie współczesnej partykuły <i>czy</i> .	<i>Poszłabym do kina, gdybym nie musiała uczyć się wiersza na pamięć.</i> – <i>Posprzątałbyś pokój.</i>

Podział partykuł			
rozkazujące: <i>niech, oby</i>	przeczące: <i>nie</i>	potwierdzające: <i>tak</i>	wskazujące na stopień pokrewieństwa lub pewność:
Wyrażają rozkaz lub życzenie – użyj ich, gdy oczekujesz wykonania jakiejś czynności.	Zaprzecza treści wyrazu lub zdania – użyj jej, gdy chcesz zaprzeczyć jakieś zdanie lub wyraz:		
– <i>Niech ona w końcu odda mi tę książkę!</i> – <i>Oby Tomek zdał egzamin!</i> – <i>Niech sobie przygotowuje.</i> – <i>Oby mu to wyszło na dobre.</i>	– <i>Książkę pożyczę Ci nie dziś, ale w piątek.</i> – <i>Nie pojedę w góry na ferie.</i> – <i>Nie zgadzam się na wyjazd.</i>	– <i>Tak, to ja zbilam wazon.</i>	<i>chyba</i> <i>Chyba się rozplacę.</i> <i>na pewno</i> <i>Na pewno o tobie nie zapomnę.</i>

PISOWNIA PARTYKUŁ

PISOWNIA PARTYKUŁY: *-że, -li*

Partykuły *-że, -li* pisz zawsze razem.
– *Idź**że** w końcu do domu.*
– *Zrób**że** sobie chwilę przerwy.*

PISOWNIA PARTYKUŁ: *no, czy, niechaj, niech, oby*

Partykuły *no, czy, niechaj, niech, oby* piszemy oddzielnie:
– *Podejdź **no** tutaj!*
– ***Niech** nikt się nie skarży!*

PISOWNIA PARTYKUŁY *-by*

Partykułę *-by* piszemy zawsze łącznie z:

- osobowymi formami czasowników
*zrobił**by**m, poszł**by**, zgarnął**by**, malował**by**,*
- ze spójnikami *gdy, że, a,*
*gdy**by**, że**by**, **aby**;*
- z wyrazem porównawczym,
*np. jak**by**, ni**by**;*
- innymi partykułami
niech**by**

Partykułę *-by* piszemy zawsze osobno z:

- nieosobowymi formami czasowników
*np. uszyto **by**, robić **by***
- czasownikami modalnymi pełniącymi funkcję czasownika
*np. trzeba **by**, można **by**, warto **by**.*

PISOWNIA PARTYKUŁY *nie*

Partykułę *nie* piszemy łącznie zawsze z:

- rzeczownikami**
nieszczęście, nieporządek, nieśmiałość, nieostrożność
Uwaga! Wyrazy zakończone na *-anie, -enie, -cie* są także rzeczownikami, chociaż odczasownikowymi, dlatego partykułę *nie* piszemy z nimi łącznie, np. *niepalenie, nieściąganie, niemycie.*
- przymiotnikami w stopniu równym** (*niemiły, niegłupi*),
- przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniu równym** np. *niemiło, nielekko, nieładnie, niedobrze, nieprzekonująco.*
- imiesłowami przymiotnikowymi czynnymi i biernymi**
nieumiejący, niedomyty, nieznający, nierosnący, nieodgadniony, nieugięty, nieukryty;

Partykułę *nie* piszemy rozdzielnie z:

- czasownikami w formie osobowej (*nie potrafię, nie byłem*),
- formami nieosobowymi czasownika zakończonymi na *-no, -to*, np. *nie umyto, nie zrobiono;*
- przymiotnikami w stopniu wyższym i najwyższym (*nie miłszy, nie najmiłszy*),

- bezokolicznikami**, np. *nie dostawać, nie śpiewać;*
- przymiotnikami w stopniu wyższym i najwyższym**, np. *nie większy, nie głupszy, nie największy, nie najgłupszy, nie najlepszy;*
- przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniu wyższym i najwyższym** np. *nie milej, nie najmilej, nie gorzej,*
- przysłówkami nie pochodzącymi od przymiotników** np. *nie bardzo,*
- imiesłowami przysłówkowymi współczesnymi i uprzednimi** np.
nie robiąc, nie śpiewając, nie dojechawszy, nie przeczytawszy, nie zrozumiawszy;
- liczebnikami** (*nie drugi, nie piętnasty*),
- wyrażeniami przyimkowymi** (*nie za granicą*),
- zaimkami** (*nie taka, nie ja, nie wy, nie tamten*),
- wyraźnymi przeciwstawieniami**, np.
Nie bohater, lecz tchórz.
Nie szczęście, ale wyjątkowy pech.
Nie ładny, ale brzydki.
Nie bijący, ale głaszczący.

Zapamiętaj wyjątki!

- *niejeden* (w znaczeniu „wielu”), np.
Niejeden uczeń nie przygotował się do lekcji.
- *nieswój* (w znaczeniu „niezdrows”), np.
Tomek jest jakiś nieswój, chyba ma gorączkę.
- *niewiele, niewielu*, np.
Niewiele materiału zostało nam do przerobienia.
- *nieco, niecoś*, np.
Nieco narozrabiałem w autokarze.
- *niejaki*, np.
Niejaki Arkadiusz K. jest poszukiwany za napad.
- *niektórzy*, np.
Niektórzy lubią poezję.
- *niekiedy*, np.
Niekiedy mam ochotę na odrobinę szaleństwa.
- *niegdys*, np.
Niegdys nie było takich huraganów.
- **czasowniki** :
– *niedowiedzieć* (= słabo widzieć), np.
Wnusu, przeczytaj mi sms, bo niedowiedzę.;
– *niedomagać* (= chorować), np.
Moja babcia od dwóch miesięcy niedomaga.;
– *niedosłyszeć* (= słabo słyszeć), np.
Czy możesz powtórzyć, bo niedosłyszałam.;
– *nienawidzić*, np.
Nienawidzę uczyć się zasad ortografii.

TEST – HISTORIA

Imperium mongolskie

1. Popraw błędy w zdaniach.

- a) Na przełomie XI/XII w. Czyngis-chan zjednoczył koczownicze plemiona mongolskie.
- b) Po śmierci Czyngis-chana imperium mongolskie zostało podzielone między jego potomków, którzy prowadzili osiadły tryb życia.
- c) W I poł. XIII w. Batu-chan podbił Morawy, które zostały włączone do Złotej Ordy.
- d) W 1241 r. Batu-chan dokonał najazdu na Czechy i Polskę.
- e) W 1241 r. rycerstwo polskie pod wodzą Kazimierza Wielkiego poniosło klęskę w bitwie z Mongołami pod Legnicą.
- f) Wnuk Czyngis – chana, Batu–Chan, utworzył we wschodniej Europie państwo o nazwie Złota Orda.
- g) Mongołowie w XIII w. utracili swoją odrębność etniczną i zasymilowali się z ludnością tatarską, przejmując ich język i islam.

2. Wyjaśnij znaczenie nazw własnych.

- a) Czyngis-chan –
- b) Tatarzy –

Gospodarka i społeczeństwo w średniowiecznej Europie

1. Przyporządkuj kolejnym stanom charakterystyczne cechy.

- 1. Duchowieństwo
- 2. Szlachta
- 3. Mieszczaństwo
- 4. Chłopi.....

- a) poddani w majątkach należących do duchowieństwa lub szlachty, płacili rentę feudalną, świadczyli pańszczyznę;
- b) obdarzeni przez władców dużymi nadaniami ziemskimi, mieli obowiązek opieki duszpasterskiej;
- c) posiadacze majątków ziemskich, świadczyli obowiązki rycerskie,
- d) kupcy i rzemieślnicy, płacili podatki na rzecz władcy.

2. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

	P	F
a) Po upadku Cesarstwa Rzymskiego nastąpił kryzys gospodarczy i demograficzny trwający do końca X w.		
b) Od przełomu X/XI w. do pocz. XIV w. Europa przeżywała stały wzrost gospodarczy i demograficzny – liczba ludności wzrosła do 42 mln.		
c) Dzięki przemianom gospodarczym w Europie uformowało się społeczeństwo stanowe.		
d) Społeczeństwo średniowieczne dzieliło się na stan duchowny, rycerski (szlachecki), włościański (chłopski), mieszczański.		
e) Każdy ze stanów posiadał odrębne prawa, ale jego członkowie podlegali jednemu sądowi.		
f) W XIV w. na skutek epidemii dżumy w Europie załamał się rozwój gospodarczy.		

3. Uzupełnij brakujące informacje.

Najważniejsze elementy postępu w średniowiecznej Europie to:

- a) unowocześnienie rolnictwa, czyli:
-
-

- b) intensywna działalność kolonizacyjna polegająca na:

.....

.....

.....

- c) rozwój miast,
- d) rozwój produkcji rzemieślniczej,
- e) rozkwit kultury, czyli:

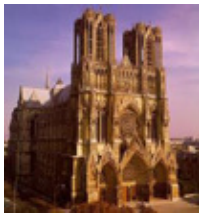
.....

.....

.....

Kościół i kultura w średniowiecznej Europie

1. Rozpoznaj i nazwij style charakterystyczne dla epoki średniowiecza.

- a) styl
- b) styl

2. Podaj po 5 informacji na temat stylów z polecenia 1.

- a)
-
-
-
-
- b)
-
-
-
-

Monarchie stanowe

1. Przeczytaj tekst i wykonaj związane z nim polecenia.

Wielka Karta Swobód, 1215
Jan, z łaski Bożej król Anglii, pan Irlandii, książę Normandii [...], arcybiskupom, opatom, hrabiom, baronom, wszystkim bajlifom i wiernym swoim pozdrowienie [...].

1. Uczyniliśmy przede wszystkim to ustępstwo dla Boga i niniejszym dokumentem naszym zatwierdziliśmy na wieki za siebie i za dziedziców naszych, by kościół angielski był wolny i miał prawa swoje pełne i wolności swe nienaruszone. [...] Nadaliśmy również wszystkim wolnym ludziom królestwa naszego w imieniu naszym i dziedziców naszych wieczyście wszystkie poniżej spisane wolności, jakie mają przysługiwać im, ich dzieciom z naszej strony i od naszych dziedziców. [...]

12. Żadne „tarczowe” lub „pomocne” nie będzie nałożone na królestwo nasze inaczej jak tylko za [zgoda] wspólnej rady królestwa naszego z wyjątkiem opłat na wykupienie osoby naszej [z niewoli], z okazji pasowania syna naszego pierworodnego na rycerza i wydania za mąż córki naszej pierworodnej raz jeden tylko; a i w tych wypadkach „pomocne” to nie ma przewyższać uzasadnionej wysokości [...].

39. Żaden wolny człowiek nie ma być pojmany ani uwięziony, ani wyrzucony z posiadłości, albo proskrybowany, ani wygnany lub innym sposobem pognębiony; i ani sami na niego nie ruszymy, ani nikogo innego przeciw niemu nie wyślemy, jak tylko na podstawie legalnego wyroku równych jemu albo na podstawie prawa ziemskiego [...].

41. Wszystkim kupcom ma przysługiwać prawo swobodnego i bezpiecznego wyjazdu z Anglii i powrotu do Anglii oraz do podróžowania i przebywania w obrębie Anglii drogą lądową i wodną w celu kupowania i sprzedawania, bez wszelkich złych,

bezprawnych podatków, za opłatą tylko starych i sprawiedliwych cel, prócz czasu wojny i jeżeli pochodziliby z kraju przeciw nam wojującego [...].

52. Jeżeli ktoś został wywłaszczony lub pozbawiony przez nas bez prawnego sądu jemu równych ziem, zamków, wolności lub praw swoich, natychmiast mu je przywrócimy [...].

(H.Manikowska, J. Tazbirowa, *Historia 1.Średniowiecze* w: M. Kamiński, G. Pańko, R. Śniegocki *Historia, Średniowiecze*)

A. Przyczyną powstania Wielkiej Karty Swobód były:

- a) nieudolne rządy Filipa IV Pięknego.
- b) dyktatorskie zapędy Jana bez Ziemi.
- c) dyktatorskie rządy Filipa IV Pięknego.
- d) nieudolne rządy Jana bez Ziemi.

B. Wielka Karta Swobód

- a) umacniała władzę królewską.
- b) ograniczała prawa stanów.
- c) ograniczała władzę królewską.
- d) umacniała władzę stanów.

C. Wypisz 4 prawa zapisane w Wielkiej Karcie Swobód.

- a)
- b)
- c)
- d)

D. Wielka Karta Swobód przyczyniła się do:

- a) wybuchu wojny domowej w Anglii.
- b) kształtowania się parlamentaryzmu.
- c) wzrostu podatków.
- d) rozdrobnienia feudalnego w Anglii.

E. Uzasadnieniem prawnym postulatów stanowych była rzymska zasada:

- a) Co wszystkich dotyczy, przez wszystkich powinno być rozpatrzone i przyjęte.
- b) Koniec wieńczy dzieło.
- c) Śmiałym szczęście sprzyja.
- d) Zrobiłem, co mogłem, kto potrafi, niech robi lepiej.

F. Odpowiednikiem rzymskiej zasady była polska szlachecka myśl:

- a) Nic o nas, bez nas.
- b) A niechaj narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają.
- c) Daj ać ja pobruszę, a ty poczywaj.
- d) Liberum veto.

Polska w okresie rozbicia dzielnicowego

1. Połącz datę z wydarzeniem.

- 1109 r.,
- 1122 r.,
- 1138 r.
- a) zbrojna interwencja Henryka V w obronie Zbigniewa.
- b) rozbiecie dzielnicowe.
- c) testament Bolesława Krzywoustego.
- d) przyłączenie do Polski Pomorza.

Odp.

2. Wyjaśnij, na czym polegała zasada senioratu wprowadzona przez Bolesława Krzywoustego.

zasada senioratu –

3. Na podstawie własnych wiadomości uzupełnij tabelę:

Imię syna Bolesława Krzywoustego	Przydomek	Ziemie otrzymane na mocy testamentu z 1138 r.
a) Władysław		
b) Bolesław		
c) Mieszko		
d) Henryk		
e) Kazimierz		

4. Podkreśl właściwy szereg przyczynowo – skutkowy.

- a) przekazanie Krzyżakom ziemi chełmińskiej przez Konrada Mazowieckiego – sprowadzenie niemieckich osadników – utworzenie przez Krzyżaków niezależnego państwa – upadek Królestwa Jerozolimskiego – powstanie zakonu krzyżackiego w Jerozolimie – podbój Prus przez Krzyżaków
- b) upadek Królestwa Jerozolimskiego – podbój Prus przez Krzyżaków – powstanie zakonu krzyżackiego w Jerozolimie – przekazanie Krzyżakom ziemi chełmińskiej przez Konrada Mazowieckiego – utworzenie przez Krzyżaków niezależnego państwa – sprowadzenie niemieckich osadników
- c) powstanie zakonu krzyżackiego w Jerozolimie – upadek Królestwa Jerozolimskiego – przekazanie Krzyżakom ziemi chełmińskiej przez Konrada Mazowieckiego – podbój Prus przez Krzyżaków – utworzenie przez Krzyżaków niezależnego państwa – sprowadzenie niemieckich osadników

5. Zaznacz prawda (P) lub fałsz (F).

	P	F
a) Kolonizacja na prawie niemieckim przyczyniła się do rozwoju gospodarczego państwa polskiego w XIII i XIV w.		
b) Akcje osadnicze na ziemiach polskich organizowali zasadzcy.		
c) Zasadzcy odkupowali od książąt dzielnicowych ziemie pod zabudowę.		
d) Wolnizna to okres dożywotniego zwolnienia z płacenia czynszu.		
e) Wsie i miasta zakładane na prawie niemieckim miały zagwarantowany samorząd administracyjny i sądowniczy.		
f) We wsiach na czele ławy wiejskiej stalli radni, a w miastach na czele rady miejskiej – burmistrzowie.		

6. Uporządkuj wymieszane definicje pojęć.

- a) **ława wiejska** – w Polsce średniowiecznej samorządowa władza miast lokowanych na prawie niemieckim zajmująca się zarządem miasta, ustawodawstwem i sądownictwem
- b) **rada miejska** – w średniowieczu sąd pierwszej instancji we wsiach składający się z rajców i burmistrza (jednego lub kilku)

ODPOWIEDZI

Imperium mongolskie

Odp. 1

- a) – XII/XIII
- b) – kontynuowali podboje
- c) – Ruś
- d) – Węgry i Polskę
- e) – Henryka Pobożnego
- f) – Złota Orda
- g) – turecką

Odp.

- 2 a) Czyngis-chan – władca nad wszystkimi Mongołami
- b) Tatarzy – nazwa jednego z plemion podbitych przez Czyngis-chana, kojarząca się Europejczykom z Tartarem – greckim piekłem.

Gospodarka i społeczeństwo w średniowiecznej Europie

- Odp. 1 1 – b, 2 – c, 3 – d, 4 – a
- Odp. 2 a) – P, b) – F, c) – P, d) – P, e) – F, f) – F
- Odp. 3
- a) wprowadzenie nowoczesnych narzędzi (chomąto, plug metalowy, siekiery żelazne, kosy żelazne), wprowadzenie trójpolówki
- b) karczowaniu lasów, osuszaniu bagien, zakładaniu nowych wsi, zakładaniu nowych miast
- c) rozwój miast,
- d) rozwój produkcji rzemieślniczej,
- e) rozkwit kultury, czyli: zakładanie uniwersytetów (Bolonia, Paryż, Oksford), powstawanie w miastach zakonów żebraczych, wyparcie stylu romańskiego przez gotyk.

Kościół i kultura w średniowiecznej Europie

- Odp. 1 a) styl romański b) styl gotycki
- Odp. 2
- a) styl romański:
- narodził się w XI w., – podstawowy budulec – kamień, – grube mury, – masywne wieże, – proste bryły geometryczne, – sklepienia kolebkowe, – wąskie okna, – portal symbolizujący drogę do wieczności.
- b) styl gotycki:
- narodził się w XII w., – sklepienie krzyżowo – żebrowe, łuki przyporowe, wysokie filary, – ogromne okna wypełnione witrażami, – rozeta, – strzelistość, – trzy portale, – harmonia, proporcjonalność.

Monarchie stanowe

- Odp. 1. A. a);
- Odp. 2. B. c), d);
- Odp. 1. C.
- a) nakładanie podatków za zgodą rady królewskiej,
- b) zakaz więzienia lub karania bez wyroku sądowego,
- c) nienakładanie dodatkowych podatków na kupców,
- d) przywrócenie dóbr i praw tym, którym zostały one odebrane bez sądu.
- Odp. 1. D. a), b);
- Odp. 1. E. a);
- Odp. 1. F. a)

Polska w okresie rozbicia dzielnicowego

- Odp. 1. 1109 r. – a), 1122 r. – d), 1138 r. – c), 1138 r. – b)
- Odp. 2 zasada senioratu – ustrój polegający na tym, że każdy z książąt (członków dynastii) miał prawo do własnej dzielnicy, która była dziedziczona i dzielona między wszystkich potomków; władzę zwierzchnią każdorazowo miał sprawować najstarszy przedstawiciel dynastii Piastów; podstawą władzy księcia seniora miała być dzielnica senioralna. – niepodzielna i nie dziedziczona.
- Odp. 3
- a) Władysław Wygnaniec Dzielnica senioralna – centralna część terytorium Polski z Krakowem, Gnieznem, Kaliszem, Sieradzem oraz Śląsk
- b) Bolesław Kędzierzawy Mazowsze
- c) Mieszko Stary Wielkopolska (bez Gniezna i Kalisza)
- d) Henryk Sandomierski dzielnica sandomierska
- e) Kazimierz Sprawiedliwy Był pogrobowcem, tzn. urodził się po śmierci ojca i nie został przewidziany w testamencie.
- Odp. 4 c)
- Odp. 5 a) – P, b) – P, c) – F, d) – F, e) – P, f) – F
- Odp. 6
- ława wiejska – w Polsce średniowiecznej sąd pierwszej instancji we wsiach lokowanych na prawie niemieckim,
- rada miejska – w średniowieczu samorządowa władza miasta, składająca się z rajców i burmistrza (jednego lub kilku), zajmująca się zarządem miasta, ustawodawstwem i sądownictwem.

OH, NO !!!

NIEZADOWOLENIE (DISSATISFACTION)

Jak zareagować, gdy nie zgadzamy się z zaistniałą sytuacją? Co powiedzieć, na przykład, gdy pani od matematyki znów zapowiedziała klasówkę? Chyba tylko:

I hate life! – Nienawidzę życia!

Po chwili refleksji możesz złagodzić swoje emocje mówiąc: *Well, at least I don't like school...*
A przynajmniej nie lubię szkoły...

Kiedy w poczuciu niezadowolenia istnieje element niesmaku, ba, wręcz odrazy, organicznego wstrętu i obrzydzenia, powiemy bez ogródek:

I abhor eating spinach.
Jedzenie szpinaku napawa mnie wstrętem.

Jeśli natomiast przyjdzie nam ocenić czyjeś postępowanie, z którym stanowczo się nie zgadzamy i które powoduje w nas wewnętrzny protest, zawołamy gromko:

I disapprove of what you say, my friend!
Nie zgadzam się na to, co mówisz, przyjacielu!

I strongly object to your unfair judgement!
Stanowczo sprzeciwiam się twym niesprawiedliwym sądom!
(Zwróć uwagę na przyimki – mówimy *disapprove of*, ale *object to something*.)

Don't look at everything from man's point of view.
Nie patrz na wszystko ze swojego punktu widzenia.

That, of course, is an unfair thing to say.
To oczywiście nie jest fair mówić coś takiego.

Jakimi słowami określimy rzeczy, które nie przypadły nam do gustu, które napelniły nas wstrętem bądź przerażyły?

This concert was terrible!
Ten koncert był straszny!

I didn't think much of the conductor!
Nie jestem najlepszego zdania o dyrygencie!

What horrible weather – it's raining cats and dogs...
Co za paskudna pogoda – leje jak z cebra!

This soup is awful! Is it grass soup or what?
– Ta zupa jest obrzydliwa! Czy to zupa z trawy?

Our maths teacher is a dreadful man – he loves giving us tests.
Nasz matematyk to wstrętny człowiek – uwielbia robić klasówki.

Her appearance is so vulgar that I find her repulsive.
Zachowuje się tak wulgarnie, że jest dla mnie odrażająca.

The very idea of kissing him is repugnant to me.
Sama myśl o pocałunku z nim jest dla mnie odpychająca.

I think Mary is simply hopeless.
Myślę, że Marysia jest po prostu beznadziejna.

NIEZADOWOLENIE wyraża się za pomocą odpowiednich zdań przeczących. Na przykład :
I don't like this dress. – Nie podoba mi się ta sukienka.
I don't like it like this. – Nie podoba mi się to w taki sposób.
I don't care much for tripe. Nie bardzo lubię flaki.
This is not right yet. – To jeszcze nie jest w porządku.

wanted	czego chciałem
need	czego potrzebuję
<i>This is not what I meant</i>	To nie jest to o czym myślałem
had in mind	co miałem na myśli

And her manners are disgusting.
A jej maniery są odrażające.

I think the book was disappointing.
Ta książka mnie rozczarowała.

The smell in the room was frightful.
W pokoju roznosił się potworny zapaszek...

Photographs from the war are horrifying.
Zdjęcia z wojny są przerażające.

The conditions of life of many poor people are appalling.
Warunki życia wielu biednych ludzi są zatrważające.

Wymowę powyższych stwierdzeń można dowolnie modyfikować, wzmacniając bądź osłabiając siłę ekspresji przez dodanie pojedynczych słów czy wyrażań. Na przykład, by podkreślić ostateczny charakter wydanego sądu, powiemy:

I didn't like the performance at all.
Przedstawienie ogóle mi się nie podobało.

I strongly despise women with dyed hair.
Mam w głębokiej pogardzie kobiety z farbowanymi włosami.

I intensely loathe the Joneses.
Szczerze nie znoszę państwa Jonesów.

By zaś złagodzić ostrze krytyki, możemy zawsze zabezpieczyć się takimi wyrażeniami, jak:

As a matter of fact, it seems to me that your painting is rather bad. – Tak naprawdę, to wydaje mi się, że twój obraz nie jest raczej najlepszy.

Regrettably, your work wasn't too impressing.
Niestety, twoja praca nie była zbyt zachwycająca.

Unfortunately, I can't say I enjoyed your party.
Niestety, nie mogę powiedzieć, bym dobrze się bawił na twoim przyjęciu.

I'm sorry to disappoint you but I think it really isn't a good idea. – Przykro mi, że muszę cię rozczarować, ale to nie jest najlepszy pomysł.

CZAS PRESENT PERFECT

(teraźniejszy uprzedni)

	Zdania twierdzące	Pytania	Zdania przeczące
1 os. lp. 2 os. lp. 3 os. lp.	I have bought – <i>kupiłem</i> you have bought – <i>kupiłeś</i> he/she/it has bought – <i>on/ona/ono kupił/kupiła/kupiło</i>	have I bought? – <i>czy kupilem?</i> have you bought? – <i>czy kupiłeś?</i> has he/she/it bought? – <i>czy on/ona/ono kupił/kupiła/kupiło?</i>	I have not (haven't) bought – <i>nie kupilem</i> you have not (haven't) bought – <i>nie kupiłeś</i> he/she/it has (hasn't) not bought – <i>on/ona/ono nie kupił/kupiła/kupiło</i>
1 os. lm. 2 os. lm. 3 os. lm.	we have bought – <i>kupiliśmy</i> you have bought – <i>kupiliście</i> they have bought – <i>oni/one kupili/kupiły</i>	have we bought? – <i>czy kupiliśmy?</i> have you bought? – <i>czy kupiliście?</i> have they bought? – <i>czy kupili?</i>	we have not (haven't) bought – <i>nie kupiliśmy</i> you have not (haven't) bought – <i>nie kupiliście</i> they have not (haven't) bought – <i>nie kupili/kupiły</i>

ZDANIA TWIERDZĄCE

Zdania w czasie teraźniejszym uprzednim mają następującą strukturę:

podmiot + czasownik posiłkowy „have/has” + imiesłów bierny.

Formy imiesłowu biernego od czasowników regularnych tworzy się tak samo jak formy czasu przeszłego – dodając końcówkę **-ed** do formy podstawowej czasownika.

- *They have walked along the street.* – Spacerowali po ulicy.
- *She has smiled at him.* – Uśmiechnęła się do niego.

Zauważ! W obydwu powyższych przypadkach nie określamy dokładnie czasu, momentu zdarzenia. Wiemy jedynie, że opisywane zdarzenie miało miejsce.

PYTANIA

Pytania w czasie teraźniejszym uprzednim tworzymy, przesuwając czasownik posiłkowy „have/has” na początek zdania przed podmiot. Ogólna konstrukcja pytania to:

„have/has” + podmiot (osoba wykonująca czynność) + imiesłów bierny danego czasownika

- *Have they ever walked along the street?* – Czy oni kiedykolwiek spacerowali ulicą?
- *Has she smiled at him?* – Czy ona się do niego uśmiechnęła?

ZDANIA ZAPRZECZONE

tworzymy przez dodanie **not** do czasownika posiłkowego *have/has*:

podmiot + „have/has not” („haven’t/hasn’t”) + imiesłów bierny

- *She hasn't smiled at him.* – Nie uśmiechnęła się do niego.

PAMIĘTAJ:

Mimo że czas the Present Perfect wydaje się nam czasem przeszłym, jest on w rzeczywistości czasem teraźniejszym (jak sama nazwa wskazuje).

UWAGI:

Kiedy piszemy **have**, a kiedy **has** w Present Perfect?

- **has** – tylko w III os. liczby pojedynczej, czyli dla *ona, on* i *to*
- **have** w pozostałych przypadkach.

- Pamiętaj, że tworząc zdania z czasownikiem *to have* trzeba użyć go dwa razy: raz jako słowa posiłkowego, drugi raz w jego lek-sykalnym znaczeniu „mieć”:

Sally has had a terrible test in maths.
We haven't had a break yet.
Have you had a nice journey?
I have had a terrible day today;
She hasn't had lunch yet;
Have you had a nice trip?

- Trzeciej formy czasownika, której będziesz potrzebował, aby stworzyć ten czas, należy szukać w listach czasowników nie-regularnych. Jeżeli jakiś czasownik jest regularny to 2 i 3 forma wyglądają tak samo – do czasownika w 1 formie dodajemy po prostu **ed**, np.:

work – *worked*,
play – *played* itp.

- W zdaniach, w których używamy takich wyrażen jak **once, twice, three times, several times...** ważne jest to, ile razy coś miało miejsce w przeszłości a nie kiedy dokładnie się to stało. np.:

I have been to Kraków twice.
I have read that book only once.

ZASTOSOWANIE

Czas teraźniejszy uprzedni stosujemy przede wszystkim, gdy chcemy powiedzieć, że czynność odbyła się, lecz nie wiemy (lub nie ma znaczenia), kiedy miało to miejsce. Rezultaty są zatem dla nas istotniejsze niż czas zdarzenia.

Przy budowaniu tego typu zdań często korzystamy z następujących określeń:

just – właśnie, tuż przed chwilą.
I've just arrived at the station.
Właśnie dojechałam na stację.

already – już, poprzednio, uprzednio;
I've been to this club already.
Już byłem w tym klubie.

before – wcześniej;
Have you seen this girl before?
Czy widziałeś wcześniej tę dziewczynę?

ever – kiedykolwiek (w pytaniach);
Have you ever eaten such a thing?
Czy kiedykolwiek jadłeś taką rzecz?

never – nigdy;
I've never eaten such a thing.
Nigdy nie jadłem takiej rzeczy.
Pamiętaj, że ponieważ **never** ma już znaczenie przeczące, nie można po nim zastosować drugiego przeczenia.

yet – (w przeczeniach znaczy – jeszcze, w pytaniach – już);
I haven't sold this piano yet.
Jeszcze nie sprzedałem tego pianina.

Have they started yet?
Czy już wystartowali?

Inne
today (dzisiaj);
this week (w tym tygodniu);
this year (w tym roku),
this month (w tym miesiącu) etc. – są to okoliczniki czasu, które mówią nam o jakimś okresie czasu, który nadal trwa (ten miesiąc czy rok jeszcze się nie skończył, a więc nie należy jeszcze całkowicie do przeszłości), np.:

Today I have been to the theatre.
Dzisiaj byłem w teatrze – już wyszedłem z teatru, ale „dzisiaj” nadal trwa.

I have had a lot of work this week.
Miałem dużo pracy w tym tygodniu – już tej pracy nie mam, ale tydzień trwa nadal.

I have bought this book this month.
Kupiłem tą książkę w tym miesiącu.

I have been to France six times this year.
Byłem w tym roku we Francji sześć razy.

Oprócz tego czas teraźniejszy uprzedni można wykorzystać, gdy chcemy opisać czynność, która rozpoczęła się w przeszłości i trwa do chwili obecnej. W tym przypadku kluczowe jest odpowiednie użycie dwóch słówek:

- **since** (odkąd) – dla opisanie momentu, w którym dana czynność się rozpoczęła,
- **for** (przez) – dla opisanie czasu jej trwania.

I haven't been here since I was a little child.
Nie byłem tutaj, odkąd byłem małym dzieckiem.

Bernard has had this house for eleven years.
Bernard wciąż ma ten dom.

Oprócz **since** oraz **for** możemy też wykorzystać następujące okoliczniki:

lately – ostatnio;
I haven't seen you lately at work.
Nie widziałem cię ostatnio w pracy.

recently – niedawno;
I've moved to a new apartment recently.
Niedawno przeprowadziłam się do nowego mieszkania.

so far = **up to now** – jak dotąd;
It's been a good deal so far.
Jak dotychczas, był to dobry układ.

TO WAŻNE!

- Z uwagi na to, że w czasie Present Perfect akcentujemy samą czynność lub jej skutek, a nie moment, w którym nastąpiła, dlatego w tego typu zdaniach nie używamy określeń czasu, takich jak: *yesterday, two days ago, last year, last Monday, in 1997* (jeżeli chcemy ich użyć, musimy zmienić czas na Past Simple. A więc Present Perfect użyjemy na przykład w takich zdaniach: *Betty has eaten the cake.* (ważne jest jedynie to, że ciasta już nie ma i niewiele nas obchodzi, czy Betty zjadła je godzinę, czy dwie temu).

Someone has broken the window (ważny jest skutek przeszłego działania – to, że okno jest w tej chwili zbite).

I have seen this film. (nie ma to znaczenia, kiedy go widziałam, ważne jest tylko to, że już na nim byłam).

Zwróć uwagę, że w żadnym z tych zdań nie ma określenia czasu.

- Nie używaj też Present Perfect, jeśli czynność się zakończyła i wiemy kiedy (wyjątkiem jest sytuacja, kiedy zakończyła się „właśnie” – tuż przed chwilą), np.
I got a book when I was a little boy. – wiemy, kiedy dostał książkę – kiedy był małym chłopcem, ale:

I've just finished designing our poster. – Właśnie (tuż przed chwilą!) skończyłem projektowanie plakatu.

Chcę zostać...

urzędnikiem państwowym

Kto może być urzędnikiem państwowym?

Może nim być każdy, kto jest obywatelem polskim, korzysta z pełni praw publicznych i nie był karany.

Tu potrzebni są ludzie wszystkich profesji: weterynarze, prawnicy, informatycy, biolodzy czy historycy.

To zawód dla Ciebie, jeśli:

- lubisz jasno określić zakres swoich obowiązków;
- cenisz sobie stałe godziny pracy;
- pragniesz pełnej stabilizacji;
- boisz się nowych i nieznanych sytuacji;
- lubisz dochodzić do wszystkiego drobnymi krokami;
- chcesz pracować w państwowej, jasno sformalizowanej instytucji.

Pomyśl o czymś innym, jeśli:

- lubisz nowe wyzwania, przygody i podróże;
- masz niespokojną, artystyczną duszę;
- lubisz zmiany, nie cierpisz rutyny;
- cenisz sobie pieniądze i chcesz dużo zarabiać;
- cenisz sobie samodzielną pracę;
- nie wyobrażasz sobie, że ktoś wydaje Ci dyspozycje.

Do pracy w służbie cywilnej jest wielu chętnych, na każde ogłoszenie o naborze odpowiada wiele świetnie wykształconych, młodych ludzi i nie jest łatwo przejść rekrutacyjne sito. Oprócz predyspozycji i wiedzy zawodowej kandydat musi dobrze znać przynajmniej jeden język obcy.

Do pracy w administracji państwowej mogą starać się absolwenci każdego kierunku studiów. Kończący studia mają wiedzę specjalistyczną, która może być wykorzystana w pracy urzędniczej. Na przykład:

- absolwenci politechniki mogą pracować w jakimś urzędzie nadzoru a informatycy (wszędzie),
- biolodzy w Głównym Inspektoracie Sanitarnym,
- drogowcy w Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych,
- lekarze – w Ministerstwie Zdrowia,
- absolwenci studiów muzycznych mogą pracować w Ministerstwie Kultury itd.

Oczywiście są kierunki studiów na tyle uniwersalne, jak administracja, prawo czy ekonomia, że ich absolwenci mogą znaleźć pracę w każdym urzędzie.

WYMAGANIA

Dziś urzędnikom stawia się wysokie wymagania.

- Od strony formalnej musi mieć ukończone 18 lat, obywatelstwo polskie i nie może być karany.
- Powinien:
 - mieć wyższe wykształcenie (najlepiej prawne lub administracyjne),

- znać biegle przynajmniej jeden język obcy,
- dobrze radzić sobie ze sprzętem biurowym (drukarka, ksero, skaner, fax) i komputerem,
- dobrze znać aplikacje biurowe typu Word czy Excel.
- Niezbędna jest wiedza z procedur administracyjnych.
- Liczy się kultura osobista łatwość komunikowania się.
- Musi być bezstronny i neutralny politycznie. Przynajmniej publicznie nie może manifestować swoich poglądów.

CHARAKTERYSTYKA ZAWODU

- Nie jest to porywająca praca, wiele w niej rutyny, obowiązki i zadania są ściśle określone. Niejednokrotnie ograniczają się do zaklejania kopert, uzupełnianiu wniosków czy przyjmowaniu dokumentów.
- Nie jest to zawód wymagający wiele kreatywności. Każde zadanie trzeba wypełniać według określonych wytycznych i procedur, na wszystko jest ustawa, paragraf i rozporządzenie.
- Ale to dobra praca dla tych, którzy lubią mieć uporządkowany dzień, pracę od godziny do godziny, mieć nad głową kierownika, jasno określone zadania i ściśle wytyczone ścieżki.
- Urzędników obowiązują jasno określone procedury, dzięki którym mogą czuć się pewnie i bezpiecznie we tym co robią. Dzięki temu praca nie jest tak stresująca jak w innych zawodach.

- W tej pracy wszystko jest jasno określone i zaplanowane: wynagrodzenie, czas pracy, obowiązki a nawet urlopy, które się ustala na początku roku.
- Praca urzędnika jest wymarzona dla kobiet, dla których najważniejsza jest nie kariera, ale rodzina.
- Ustalane ustawowo wynagrodzenia co prawda nie należą do najwyższych, jednak pewne i dające poczucie stabilizacji.
- Ze względu na stabilne zatrudnienie i regularnie otrzymywane pensje, urzędnicy są dobrym klientem dla banków.
- Tryb pracy jest bardzo dogodny. Wszystkie weekendy i święta są wolne, praca „od-do” i brak, jak to bywa w innych zawodach, konieczności brania zadań do domu.

PREDYSPOZYCJE

W tej pracy liczą się predyspozycje intelektualne i osobowościowe.

- Urzędnicy powinni być uporządkowani, systematyczni i punktualni.
- Raczej nie ma miejsca dla kreatywnych indywidualistów, tu trzeba umieć się komuś podporządkować.
- W tym zawodzie istotne są takie cechy charakteru jak rzetelność, odpowiedzialność, dokładność i cierpliwość.
- Aby dobrze pełnić swoje funkcje, należy wykazywać inicjatywę, być aktywnym i kreatywnym, mieć pomysły i sposoby na rozwiązywanie różnych problemów.
- Trzeba umieć pracować w zespole, być komunikatywnym i mieć zdolności interpersonalne.
- Cenna jest też umiejętność myślenia analitycznego oraz gotowość do szybkiego przystosowywania się do nowej sytuacji.
- Do wykonywania tego zawodu potrzebne jest także poczucie odpowiedzialności, solidność, dokładność i cierpliwość.
- Ważna jest też kultura osobista.

DROGA DO ZAWODU

- Karierę urzędniczą można zacząć już po maturze, od najniższego szczebla i z czasem kończąc kursy i szkolenia awansować.
- Dobrym rozwiązaniem są jednak studia na właściwym kierunku. Od razu wybierz administrację, prawo, zarządzanie lub kierunki ekonomiczne.
- Najlepszym rozwiązaniem jest zostanie urzędnikiem mianowanym i przyjęcie do służby cywilnej.

Jak nim zostać?

Są dwie drogi.

- Pierwsza – to ukończenie Krajowej Szkoły Administracji Państwowej (rodzaj studiów podyplomowych)

ych) i złożenie wniosku o mianowanie. Jest to czysta formalność.

- Druga – to zatrudnienie się w urzędzie i wstąpienie do korpusu poprzez staż, udział w szkoleniach oraz złożenie egzaminu urzędniczego. Trzeba jednak pamiętać, że mianowanym urzędnikiem może być wyłącznie osoba posiadająca wyższe wykształcenie i znająca języki obce.

GDZIE MOŻNA PRACOWAĆ?

- Urzędnicy państwowi zatrudniani są przede wszystkim w urzędach centralnych, takich jak: ministerstwa, inspektoraty i dyrekcje.
- Osoby zatrudnione w ministerstwach są zaangażowani głównie przy opracowywaniu polityki resortu, planów budżetowych i tworzeniu projektów ustaw. Często biorą udział w konferencjach międzynarodowych. Ich praca bywa ciekawa, a wynagrodzenie wysokie.
- W terenie w charakterze pracowników służby cywilnej zatrudniają urzędy gminne, powiatowe, wojewódzkie i skarbowe.

ABY ZOSTAĆ URZĘDNIKIEM MIANOWANYM NALEŻY:

- mieć wykształcenie magisterskie, sam licencjat nie wystarczy,
- minimum trzyletni staż w administracji publicznej,
- biegłą znajomość jednego z roboczych języków Unii Europejskiej
- przejść postępowanie kwalifikacyjne, organizowane przez Krajową Szkołę Administracji Publicznej, podczas którego należy wykazać się wiedzą dotyczącą administracji publicznej, umiejętnościami urzędniczymi oraz zdolnościami kierowniczymi. Osoby, które je przejdą, zostaną mianowane na urzędników służby cywilnej, co daje gwarancję zatrudnienia oraz znaczny dodatek finansowy.

KRAJOWA SZKOŁA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ.

Są to studia podyplomowe i możesz do nich przystąpić po zdaniu egzaminu wstępnego i nie ma znaczenia czy masz ukończoną historię czy biologię. Chcąc studiować w KSAP nie możesz mieć przekroczonych 32 lat, musisz dobrze znać jeden z trzech języków (angielski, francuski lub niemiecki), musisz mieć obywatelstwo polskie i korzystać z pełni praw publicznych, nie możesz być karany i cieszyć się nieposzlakowaną opinią.

Plusy zawodu

- Dobra osłona socjalna.
- Bezpieczeństwo i stabilność pracy. Z każdym rokiem stażu zdobywasz kolejne stopnie ścieżki zawodowego rozwoju i, o ile rządy co nie naruszą przepisów, jesteś „nie do ruszenia”.
- Jako pracownik etatowy jesteś wiarygodny dla banku.
- Będziesz pracował bez stresu, we względnie spokojnym.

Minusy zawodu

- Rutynowa, monotonna praca.
- Często kontakt ze zestresowanymi klientami i tony formularzy do wypełnienia.
- Przyzwyczajasz się pracować od godziny do godziny, z konkretnym zakresem obowiązków.
- Będziesz musiał ciągle śledzić zmiany przepisów prawnych.
- Na tym rynku panuje bardzo duża konkurencja.
- Wolniejszy wzrost płac niż w prywatnym sektorze.
- Jeśli będziesz chciał zmienić zawód, to trudno Ci będzie znaleźć zatrudnienie w firmie komercyjnej.

Poszukiwani specjaliści

Najbardziej brakuje specjalistów od zarządzania publicznego. Niestety, w Polsce jest niewiele uczelni, które kształciłyby specjalistów w tej dziedzinie. Chodzi o zarządzanie społecznościami lokalnymi, efektywnym wydatkowaniem społecznych pieniędzy, planowaniem inwestycji itd.

Z wizytą u księcia

NA EGZAMINIE, W RAZIE POLECENIA OPISU DZIEŁA SZTUKI, ZAWSZE ZWRÓĆ UWAGĘ NA:

- **Typ obrazu:** portret to, pejzaż, scena rodzajowa czy batalistyczna? Tu scenka rodzajowa, obyczajowy obrazek związany z porą roku.
- **Czy temat ujęty jest realistycznie?** Tu jak najbardziej, Bo żeby grasował smok, to co innego...
- **Jak twórca operuje barwami i światłem?** Miniatury z modlitewnika Księcia de Berry są barwne, oddają koloryt epoki
- **Nastrój jaki panuje na obrazie, kogo i w jakim ujęciu dostrzegasz?** Tu mamy scenki sielankowe, dworskie życie kwitnie w całej krasie.

GDZIE JESTEŚMY?

Rzecz dzieje się na dworze księcia de Berry, w średnio-wiecznej Francji. Zamczyska widoczne w tle to ówczesne dachy Paryża, być może Palais de la Cité... Mamy początek wieku piętnastego, rok 1409. Życie dworskie w Berry toczy się szczęśliwie jak w starodawnej baśni. Dzięki temu, że na dworze żyją i tworzą bracia Limbourg – świetni przedstawiciele europejskiego gotyku, możemy nie rozpaczać, że nie znano wówczas fotografii.

CO TO ZA DZIEŁO?

Miniatury z modlitewnika księcia Jeana de Berry. Książę Jean de Berry był bardzo bogatym człowiekiem. Gdyby w średnio-wiecznej Francji sporządzano listy najbogatszych artystów – figurowałby na takiej wysoko. Stać go było na własny modlitewnik, bogato zdobiony przez mistrzów pędzla. Stać go było na to, by gościć na dworze sławnych braci Limbourg. To oni właśnie przyozdobili modlitewnik miniaturami na każdy miesiąc roku. Byli mistrzami swoich czasów:

wiernie odtwarzali dworskie życie, uroczystości, prace typowe dla danego czasu w roku. Podobno używali lupy, by miśternie odwzorować każdy milimetr obrazu.

CO ZAUWAŻASZ?

Popatrzymy na *Kwiecień*. Księżna chyba przy nadziei, choć ówczesna moda może płatać nam figła. I ona, i książę w błękitach, złotowłose dworki zbierają kwiaty, w tle zamek o wielu wieżach. Nastrój sielankowy, książę coś żonie podaje: pierścień czy kwiat? Nie widać.

Popatrzmym na *Maj* – najsłynniejszą chyba z miniatur. Na pierwszym planie księżna na białym koniu. Święto wiosny – damy w zieleniach, mężczyźni wytwornie odziani. Księcia tym razem oglądamy z tyłu (ten sam płaszcz, błękitny w złote kwiaty!), królewski gość w białoczerwono-złotym stroju – obaj wielmoże odwracają się do księżny. I ona, i dworki przyozdobiły głowy wieńcami. Znowu bajka. Górę miniatury wieńczy rydwan słońca i wiosenne znaki zodiaku: Bliźnięta i Byk.